

Одрживост ЗЕЛЕНИХ простора

- ка
законској регулативи

Београд, 2018.

Одрживост зелених простора - ка законској регулативи

Удружење пејзажних архитеката Србије
Београд, 2018.

Аутори публикације:

Драган Вујичић, Љиљана Тубић, Душан Тодоровић, Весна Шабановић, Андреја Тутунџић, Анђелка Јевтовић, Нада Јаџић

Издавач:

Удружење пејзажних архитеката Србије
Београд, Кнеза Милоша 7А/27

Лого пројекта и дизајн корица:

Александра Андрић

Штампа:

Графополис, Београд

Тираж: 500 примерака

Београд, 2018.

У оквиру пројекта

"Законска регулатива као механизам за одрживост зелених површина"

Израду публикације финансирало

Министарство заштите животне средине

САДРЖАЈ

ПРЕДГОВОР	5
1. УВОД	7
1.1. Повод, проблем и предмет	7
1.2. Циљ пројекта	7
1.3. Метод израде пројекта	8
1.4. Очекивани резултат	9
2. ОСНОВЕ ЗА ИЗРАДУ РЕГУЛАТИВЕ О ЗЕЛЕНИМ ПРОСТОРИМА	11
2.1. Значај зелених простора у контексту услуга екосистема	11
2.2. Делатности и организације у вези са зеленим просторима	15
2.3. Преглед светског и европског законодавства	16
2.4. Постојећа регулатива у Србији	19
2.5. Захтеви праксе и стручна искуства	20
2.6. Досадашњи рад на регулативи о зеленим просторима	26
3. ПРЕДЛОГ ЗА ИЗМЕНУ ЗАКОНА О ЗАШТИТИ ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ	23
3.1. Предлог допуне Закона о заштити животне средине	23
3.2. Дефинисање појма у Закону (члан 3)	24
3.3. Предлог за измену и допуну члана 20	25

4. СМЕРНИЦЕ ЗА НОВУ РЕГУЛАТИВУ	27
4.1. Основне одредбе.	27
4.2. Катастар зеленила и површина под зеленилом	29
4.3. Очување зеленила и зелених простора.	31
4.4. Планирање зелених простора.	36
4.5. Израда техничке документације – пројектовање	39
4.6. Изградња зелених простора	42
4.7. Коришћење зелених простора	44
4.8. Одржавање зеленила	45
4.9. Управљање зеленим просторима.	47
 5. ДАЉИ КОРАЦИ КА ИЗРАДИ РЕГУЛАТИВЕ	 49
 6. ЛИТЕРАТУРА И ИЗВОРИ ИНФОРМАЦИЈА	 51
 7. ПРИЛОЗИ	 55
7.1. Резултати радионица УПАС одржаних 31.10.2018.	55

ПРЕДГОВОР

Пројекат Удружења пејзажних архитеката Србије под називом „Законска регулатива као механизам за одрживост зелених површина” је резултат конкурса Министарства заштите животне средине Републике Србије за подршку пројектима цивилног друштва у области заштите животне средине за 2018. годину. Удружење пејзажних архитеката Србије (УПАС) је аплицирало у оквиру области „Примена закона из домена заштите животне средине”, а пројекат је добио подршку Министарства. Носилац пројекта је УПАС, као струковна организација која окупља око 300 стручњака из области пејзажне архитектуре, који су у професионалном смислу компетентни за уређење отворених простора урбаних предела, самим тим и за област зеленила и зелених простора града. Пројекат је подржао и Шумарски факултет у Београду и Савез инжењера и техничара Србије.

Резултат пројекта је ова публикација.

Предмет публикације је концепт визије законске регулативе којом би се регулисао однос према урбаном зеленилу и зеленим просторима у Републици Србији. Данас тај однос није довољно покривен законском регулативом, већ је у великој мери препуштен јединицама локалне самоуправе и градским одлукама и локалним планским документима. Може се рећи да је

одувек недостајао шири акт на нивоу целе територије Србије (закон или правилник) иако је било покушаја у прошлости да се формира одређена регулатива. Чак и када је 1972. године израђен Закон о подизању и одржавању зелених површина, садржај тог закона је само обавезао општине да доносе програме на локалном нивоу и ништа шире и више од тога. Закон о подизању и одржавању зелених површина је имао само 11 чланова, а неколико година касније се садржај тог закона уклопио у четири члана Закона о заштити природе из 1975. године, а још касније се његова суштина преточила у само један члан данашњег Закона о комуналним делатностима. Дакле, општа регулатива којом се дефинише очување и заштита зелених простора није постојала, а не постоји ни данас, осим члана 20 Закона о заштити животне средине у којем се у начелу исказује потреба за очувањем зелених површина.

Ова публикација садржи неколико целина.

У уводном делу су приказани повод, проблем, предмет и циљ пројекта, као и метод рада на пројекту.

У другој целини публикације приказане су основе за израду регулативе о зеленилу. Приказан је значај зелених простора за животну средину, делатности и организација које се

баве проблемима зеленила, досадашња законска регулатива и досадашњи рад на овој проблематици.

У трећем делу су исказане сугестије за промену садашњих закона и предложена промена члана 20 у актуелном Закону о заштити животне средине, јер се очекује да Закон о заштити животне средине буде кровни закон и за проблематику зеленила и зелених простора, пре свега због потребе очувања зеленила у урбаним срединама.

У четвртој целини приказан је садржајни концепт регулаторног акта (закона или правилника) којим треба да се регулише проблематика зеленила.

На крају публикације је дат коментар о даљим, очекиваним корацима на изради регулативе.

У прилозима публикације су обрађени резултати радионица које је организовало Удружење пејзажних архитеката Србије крајем октобра ове године, као и списак свих учесника радионица у оквиру пројекта УПАС.

Драган Вујичић,

Удружење пејзажних
архитеката Србије
(УПАС)

1. УВОД

1.1. ПОВОД, ПРОБЛЕМ И ПРЕДМЕТ

Остаци природе, као и створени зелени простори у урбаним срединама су од несумњивог значаја за животну средину, али у законодавству Србије не постоји јасна законска регулатива која зеленило и зелене просторе третира на свеобухватан начин. Однос према зеленим просторима је узгредно регулисан кроз неколико закона. На пример, Закон о планирању и изградњи регулише планирање, пројектовање и грађење сваког објекта, зеленило је само могућ (али још увек необавезан) део, Закон о комуналним делатностима оквирно регулише комунално одржавање, а локалним самоуправама је потпуно препуштено аутономно доношење посебних градских одлука, Закон о заштити животне средине регулише однос према зеленилу врло начелно, а Закон о заштити природе се односи само на проглашена природна добра. Постоји Закон о шумама који дефинише однос према шумама, али зеленило урбаних предела није само шума.

Нерегулисаност односа према урбаном зеленилу и зеленим просторима доводи до проблема нестајања постојећих еколошки вредних простора због изградње нових објеката, чак и у ситуацијама када је зеленило могло бити очувано, или када је кроз урбану обнову

могло бити обновљено. Зато је неопходно имати јаснију законску регулативу која штити постојеће вредне зелене просторе и дефинише компензацију оштећеног постојећег зеленила новим зеленилом, као и понашање свих актера у уређивању градова у односу на очување, планирање, пројектовање, изградњу, коришћење, одржавање и управљање зеленилом и зеленим просторима.

Предмет овог пројекта је креирање оквира за законску регулативу, а сврха пројекта је да се кроз широку стручну расправу дође до најбољих решења за регулативу којом се дефинише однос према зеленим просторима. Удружење пејзажних архитеката Србије (УПАС) као организација која заступа општи и струковни интерес очувања и уређивања животне средине сагледала је потребе и понудила реализацију оваквог пројекта.

1.2. ЦИЉ ПРОЈЕКТА

Основни циљ пројекта је да се формира стручни оквир за законску регулативу која се односи на зелене просторе.

Крајњи циљ пројекта је да се на основу оформљеног стручног оквира формулишу законска решења којима би зеленило и сродне природне

вредности простора били очувани, а програми, планови, пројекти и реализације били рађени на квалитетнији начин, чиме би се постигли важни ефекти:

- утицај на боље стање и заштиту животне средине (очувањем природе блиских елемената, утицајем на топоклиму, микроклиму и сл.),
- утицај на квалитетније уређење простора (функционалнија, еколошки и естетски прихватљивија решења),
- квалитетније коришћење и одржавање простора и управљање простором,
- веће учешће стручњака у процесу заштите средине и уређивања простора.

Поред основног циља, специфичан циљ је да се у јавности промовише потреба законског регулисања заштите, планирања, пројектовање, изградње, одржавања и коришћења зелених површина као општег добра.

Циљне групе пројекта су:

- органи државне управе, локална самоуправа, тужилаштво и јавност, као онај део друштва који треба да се брине о спровођењу законске регулативе и јавном интересу очувања животне средине;
- учесници у планирању града, пројектовању и изградњи различитих типова објеката, који треба да делују у оквиру јасно задатих оквира;

- учесници у управљању и одржавању простора града;
- корисници зелених простора који треба да граде свој однос према зеленилу као јавном добру од општег интереса.

1.3. МЕТОД ИЗРАДЕ ПРОЈЕКТА

Активности на изради пројекта су подразумевале неколико фаза рада.

А) Прва фаза активности је подразумевала припрему која је обухватила:

- формирање радних група УПАС,
- анализу постојеће домаће регулативе,
- анализу иностраних искустава,
- анализу досадашњих активности Удружења по питању законске регулативе,
- промотивне активности на анимирању чланства и других потенцијалних учесника у реализацији пројекта;

Б) У другој фази, рад је подразумевао активирање стручњака и других релевантних учесника у процесу управљања урбаним зеленилом, планирања, пројектовања, изградње, одржавања и сл. Ова активност је обављена коришћењем мреже струковног Удружења, односно коришћењем

електронске поште и веб странице УПАС. Циљ је био да се идентификују кључни проблеми у вези темом пројекта, нарочито они који нису законски регулисани. Истовремено су захтевани предлози и концепти за решавање Последња активност ове фазе се односила на евидентирани анализу груписање приспелих информација у тематске целине.

В) У наредној фази радна група УПАС је систематизовала све прикупљене релевантне податке из претходних активности, као и нове предлоге приспеле електронском поштом. С обзиром да су прикупљене информације углавном указивале на кључне проблеме, приступило се организовању радионица како би се дошло до идеја за решења евидентираних проблема. Узимајући у обзир поља рада струке и проблематику која је одредила наведене тематске целине, одлучено је да се организују радионице са три кључне теме:

- 1) Очување постојећег зеленила и зелених простора
- 2) Планирање, пројектовање и изградња нових зелених простора
- 3) Коришћење и одржавање зеленила и зелених простора

За рад на радионици је коришћен метод познат под називом „брејнсторминг/brainstorming” („мождана олуја”). Модератори су за сваку тему одредили усмерена кључна питања на која су учесници радионице одговарали кратко и на што јаснији начин. Учесници радионица одржаних

31.10.2018. у просторијама Савеза инжењера и техничара Србије одговорили су на све три теме. Указано је на много проблема и добијен је велики број врло конкретних идеја. Модератори су све одговоре и идеје обрадили, систематизовали у групе и проследили свим учесницима којима је остављено извесно време да допуне одговоре додатним идејама.

Г) Радни тим УПАС је обрадио све податке који су прикупљени наведеним истраживањима и анализама, претходним активностима УПАС и добијеним резултатима на тематским радионицама. На основу обраде свих прикупљених података настала је ова публикација.

Објављивањем публикације свакако да се не завршава рад на унапређењу законске регулативе везане за проблематику законске регулативе као механизма за одрживост зелених површина. Напротив, УПАС овај пројекат пре види као мотив за наставак рада на проблематици законске регулативе о зеленилу.

1.4. ОЧЕКИВАНИ РЕЗУЛТАТИ

Удружење пејзажних архитеката Србије је од овог пројекта очекивало иницијални импулс који је довео до размишљања о задатој теми. Очекивало се да резултат тог размишљања доведе до почетног концепта за израду регулативе о зеленим просторима, који би након детаљније разраде могао довести до промене регулативе. Најважнији досадашњи резултат

пројекта је чињеница да је питање покренуто, да је анимирало колеге из праксе које се баве предметном проблематиком и који су дали велики број сугестија, који су указали на бројне проблеме које би требало законски регулисати. Такође, добијене су и бројне идеје које рад усмеравају ка конкретним решењима.

Оквири потенцијалне регулативе о зеленилу који су дати у овој публикацији још увек нису на тако детаљном нивоу и као такви се не могу

преточити у закон или правилник, али се могу посматрати као солидна полазна основа коју треба још разрађивати.

Радни тим који је радио на пројекту, жели да се рад на теми законске регулативе о зеленим просторима настави, очекујући да се у новој фази рада осим струке и стручњака у рад укључи и правна струка и представници надлежног министарства.

2. ОСНОВЕ ЗА ИЗРАДУ РЕГУЛАТИВЕ О ЗЕЛЕНИМ ПРОСТОРИМА

Потреба израде регулативе о зеленим просторима произилази пре свега из значаја који зелени простори имају и могу имати на урбани предео и стање животне средине. Такође, један део делатности и активности разних организација, институција, предузећа, привредних друштава и удружења је везан за ову област, па то изискује прецизнију регулативу. Стручна искуства и пракса рада на планирању, пројектовању, изградњи, одржавању, управљању и заштити су такође указали на бројне недостатке. Поред тога, основ за израду регулативе могу бити страна искуства, пре свега европске али и позитивне светске регулативе, као и искуства из домаће прошлости, уз актуелну домаћа регулатива из блиских области. Један од битних темеља за израду нове регулативе о зеленим просторима свакако треба да буде досадашњи рад наших домаћих стручњака на креирању концепта нове регулативе у овој области.

2.1. ЗНАЧАЈ ЗЕЛЕНИХ ПРОСТОРА У КОНТЕКСТУ УСЛУГА ЕКОСИСТЕМА

У условима глобално све израженије урбанизације током последњих деценија, свест о потреби заштите, унапређења и формирања нових зелених, односно природи блиских простора,

првенствено у насељеним срединама, постаје опште прихваћена, нарочито у развијеним земљама. Упоредо са тим, проширено је схватање о дијапазону користи које друштво има од природи блиских простора, који пружају низ позитивних ефеката на квалитет животне средине, биодиверзитет, друштво у целини, па и на економске добити. Ове користи, нешто шире гледано су 2005. године, израдом Миленијумске процене екосистема (*Millennium Ecosystem Assessment, 2005*), збирно обухваћене појмом „услуга екосистема” (ен. „ecosystem services”). Зелени простори се свакако могу посматрати и као посебни типови екосистема који, иако у градовима имају нешто измењене особине, свакако са собом носе и наведене користи, односно услуге екосистема, који ће у наредном тексту бити укратко описани.

Услуге екосистема се могу дефинисати као вредности добијене од екосистема које су значајне за добробит човека (*Millennium Ecosystem Assessment, MEA, 2005*), односно као укупне користи које човек има од екосистема. Уколико се услуге екосистема захтевају и обезбеђују на урбанизованим подручјима, називају се услуге урбаних екосистема. Не постоји једна категорија помоћу које се може сагледати разноликост услуга које потпуно функционални екосистеми могу пружити људима. Преовлађује схватање да

услуге екосистема делују мултифункционално, баш као и зелени простори у урбаним срединама, и на различитим просторним нивоима урбаних предела. Да бисте се осликала разноликост користи, МЕА (2005) све услуге екосистема групише у четири основне групе, на основу њихових функционалних карактеристика.

Прву групу чине услуге регулације који описују начине на које екосистеми усклађују есенцијалне еколошке процесе који имају директан утицај на живот човека, као што је на пример регулисање климе, ублажавање климатских екстрема или очување водних ресурса. У другу групу улазе услуге продукције који се односе на обезбеђивања добара и услуга. Распон добара које обезбеђују екосистеми је изузетно широк и иде од основних, као што је вода за пиће и храна коју обезбеђују пољопривредни системи, до сировина и енергије. Користи је које се односе на остваривање културних и социјалних потреба друштва су обухваћене групом културних услуга. У ову групу спадају утицаји екосистема које доприносе очувању здравља људи и утичу на задовољење духовних потреба човека, као што су нпр. рекреација, туризам, визуелни квалитет простора и сл. Коначно, четврту групу чине услуге подршке, потребне за обезбеђивање свих осталих услуга. У ову групу су укључене индиректне користи које човечанство има од формирања земљишта, фотосинтезе, кружења хранљивих материја и сл.

Треба свакако имати у виду да ће од типа екосистема, а затим и од њихових појединачних карактеристика и утицаја које трпе, зависити и обим користи за човека. При томе, поједина

станишта, првенствено антропогено модификована, могу бити и носиоци негативних утицаја на квалитет животне средине и живота грађана. Но свакако се са сигурношћу може закључити да су користи вишеструке, и у контексту зелених простора првенствено важне оне сврстане у прву и трећу групу.

Универзално прихваћена типологија и класификација појединачних услуга екосистема није до краја дефинисана у стручној јавности, иако се најчешће користи оквир који је поставила радна група за Миленијумску процену екосистема (МЕА, 2005). У наставку ће бити укратко описан један део поменутог оквира, односно дванаест услуга урбаних екосистема значајних за добробит човека, првенствено из група везаних за услуге регулације и групе културних услуга, које су и најважније у контексту зелених простора.

1. Регулисање квалитета ваздуха – Утицај екосистема квалитет ваздуха, у контексту зелених простора је у највећој мери везан за локалне нивое, редукцијом полутаната из ваздуха. У томе посебну улогу имају компоненте зелене инфраструктуре које заузимају веће површине.

2. Регулисање температуре ваздуха – Промене у коришћењу земљишта, које су нарочито честе и изражене на малим растојањима, могу имати утицај на температурне режиме у урбаним срединама. Тако је доказана улога које порозне површине, првенствено оне под густим склопом зеленила, имају у регулисању годишњих температурних амплитуда ваздуха, смањујући их у летњим, а повећавајући у зимским периодима године (Gill et al., 2007).

3. Очување водних ресурса и/или пречишћавање вода – Од начина коришћења земљишта, односно типа екосистема значајно зависе и водни режими, односно режими отицаја, инфилтрације и складиштења кишних вода. Такође, поједина станишта могу утицати на смањење ризика од поплава и могућност обогачивања подземних вода. Уз то, екосистеми влажних станишта филтрирају непожељне материје и служе као природни бафери (заштитне зоне) околних простора. Све је боље документована и директна улога биљака у пречишћавању вода. Имајући то у виду, у условима евидентних климатских промена током последње деценије, зелена инфраструктура, односно зелени простори града имају све већи значај, иако је то у великој мери игнорисано у домаћој пракси уређења у управљања у условима урбаних средина.

4. Ублажавање климатских екстрема – Одређени типови екосистема могу утицати на ублажавање штета које настају услед екстремних временских појава или природних хазарда. То укључује појаву поплава, олујних ветрова, екстремних суша, снежних наноса, покретања клизишта и сл. Улога екосистема се у овој услузи у највећој мери остварује кроз њихову способност да делују као природне заштитне зоне, спречавајући или редукујући могуће штете. Мада за подручје града не могу бити узети у обзир сви потенцијали екосистема, значајне користи се могу остварити пажљивим планирањем компонената система зелене инфраструктуре, који ће имати утицаја на смањење температура ваздуха или ваздушна струјања. Још један он начина искоришћавања овог потенцијала је

очувањем блиско природних простора уз водене површине, који могу умањити утицај поплавних таласа и спречити одношење обала.

5. Заштита земљишта од ерозије

6. Регулисање буке – Под буком се подразумевају вештачки створени звуци који могу негативно утицати на квалитет живота или чак и здравље људи. Поједини типови екосистема, нарочито они са развијеним дрвенастим вегетацијским покривачем, могу имати значајну улогу у редукацији буке у градској средини, где је овај проблем доминантан.

7. Станиште врста – Станиште је просторно ограничена јединица која се одликује специфичним комплексом еколошких фактора. Управо су ти фактори значајни за обезбеђивање животног циклуса и опстанак врста које настајују станиште. У условима у којим постоји велики притисак на природно блиска станишта, улога ове услуге постаје још значајнија, првенствено у очувању биодиверзитета.

8. Рекреација – Ова услуга се односи на улогу коју екосистеми, односно у овом контексту зелени простори, имају у пружању могућности за бављење рекреативним активностима, при чему се то односи првенствено на спонтану, неформалну рекреацију која се одвија у оквиру система зелених простора града. Значајно је нагласити да у условима у којима савремени човек живи у граду, могућности који ова услуга обезбеђује превазилази потребу одмора и забаве, већ утиче и на физичко и ментално стање здравља становника.

9. Туризам – Поједини зелени простори, а тиме и екосистеми, пружају значајне могућности за многе видове туризма. Поред едукативне, здравствене и социјалне улоге које зелени простори обезбеђују човеку кроз овај вид активности, значајно је поменути и економске користе које се обезбеђују посредно.

10. Образовање као услуга екосистема се односи на могућности које зелени простори и њихове компоненте пружају за формално и неформално образовање. Значај и важност едукације на отвореном, у природи, постаје све прихваћенији у многим друштвима, као пријемчивији, атрактивнији и ефикаснији начин стицања знања.

11. Естетске вредности и амбијент – Естетске и амбијенталне вредности које поједини екосистеми поседују су вековима биле веома значајне за човека. Интеракција човека и окружења се у овој аспект у остварује било тако што су природни елементи увек представљали значајну вредност као уметничка инспирација, мотив за избор локације за изградњу или, последњих година, места која имају значајну туристичку или рекреативну вредност. У контексту урбаних средина управо зелени простори преузимају ову улогу, као ретки преостали простори блиски природи.

12. Економске вредности – Тема економских користи екосистема, али и зелених простора је добила на актуелности тек током последњих година, па због тога још увек не постоје једногласно прихваћене методе израчунавања директних економских користи које човек има

од екосистема, не рачунајући изворе хране, воде и сировина. Ипак, установљени су начини да се утврде и друге економске вредности које пружају екосистеми (*Kaval and Baskaran, 2013*). Један од видова економске добити који се може израчунати се односи на тзв. превентивне вредности, односно директне трошкове који се избегавају захваљујући улози екосистема, као што су нпр. смањења штета од поплава или кроз новчани исказ смањења трошкова лечења. Други вид добити, назван вредности замене, исказују уштеде које уместо одређених техничких захвата могу директно пружити екосистеми (нпр. биолошко пречишћавање вода, које је јефтиније од изградње фабричких постројења за пречишћавање вода или улога постојећих вегетацијских структура и заштити земљишта од ерозије). Фактори прихода, следећи економски показатељ користи екосистема, а овде директно везан са зеленим просторима, исказује раст вредност имовине расте у интеракцији са позитивним ефектима екосистема (нпр. пораст вредности имовине у зонама атрактивних природних вредности, водених површина или интензивно негованих зелених простора). Поред директних економских вредности, значајне су и индиректне добити које се остварују кроз повећање продуктивности и мотивацију радне снаге која је у вези са позитивним ефектима које одговарајуће окружење пружа.

Уколико се упореде домаћа регулативна решења са наведеним виђењем директних и индиректних користи које друштво добија од екосистема, што се у великој мери може поистоветити са зеленом инфраструктуром

односно зеленим просторима, види се значајан диспаритет, односно веома застарело гледање на ову проблематику. Значај зелених простора се тренутно пре своди на једнодимензионално, застарело гледање које признаје одређене користи, каскајући за интердисциплинарним гледиштем која свакако захтева више пажње и улагања, али које са друге стране не превиђа користи односно низ прихваћених позитивних ефеката на квалитет животне средине, биодиверзитет, друштво у целини, па и на директне и индиректне економске користи.

2.2. ДЕЛАТНОСТИ И ОРГАНИЗАЦИЈЕ У ВЕЗИ СА ЗЕЛЕНИМ ПРОСТОРИМА

У Србији постоји знатан број организација и институција које су у директној или индиректној вези са зеленим просторима. Хијерархијски су заступљене на свим нивоима, од међународног, преко републичког до локалног. Њихова делатност обухвата различите области бављења зеленим просторима: законодавство и заштиту, планирање, пројектовање, изградњу, одржавање, управљање, инвестиције, надзор, науку и образовање.

Међународне организације које се на неки начин баве зеленим просторима, присутне у Србији су: UNESCO, IUCN, UNEP, ISOCARP, ICOMOS, IFLA.

На републичком нивоу су: Министарство заштите животне средине, Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде,

Министарство грађевинарства, саобраћаја и инфраструктуре, Завод за заштиту природе Србије и Републички завод за заштиту споменика културе.

Наведена министарства, између осталог, у оквиру свог делокруга остварују међународну сарадњу и старају се о њеном унапређењу и обезбеђују усклађивање прописа са међународном регулативом и обављају послове државне управе који се односе на припрему, усвајање, односно предлагање техничких прописа.

У домену науке и образовања релевантне институције су: Универзитет у Београду - Шумарски факултет, Архитектонски факултет, Пољопривредни факултет, Географски факултет, као и Универзитет у Новом Саду - Пољопривредни факултет, затим Институт за шумарство, Институт за биолошка истраживања „Синиша Станковић”, Институт за заштиту биља и животну средину и Институт за архитектуру и урбанизам Србије и др.

Струковна удружења која окупљају стручњаке и предузећа која се, између осталог, директно баве проблемом зелених простора су: Удружење пејзажних архитеката Србије и Удружење за пејзажну хортикултуру Србије.

Поред струковних удружења постоје и бројна удружења грађана која се на различите начине баве питањима зелених простора.

На локалном нивоу, узимајући за пример Београд, то су: ЈКП „Зеленило – Београд”, Урбанистички завод Београда, Секретаријат

за заштиту животне средине, Секретаријат за комуналне и стамбене послове и Завод за заштиту споменика културе града Београда. У свим градовима Србије такође постоје различите дирекције за уређење града, као и јавна комунална предузећа која покривају послове у вези са зеленим просторима, било да су специјализована за зеленило, било да су део јавних предузећа за општу комуналну делатност.

Поред државних организација и локалних јавних предузећа, у Србији постоји све већи број приватних предузећа која се баве делатностима које су везане за зеленило, на ширем или на ужем нивоу, и њихов интерес за регулативу о зеленим просторима је такође изражен. Оваква предузећа се баве специјализованом или мешовитом делатношћу, покривајући послове у виду: пројектних бироа, извођачких послова, вртларских услуга на одржавању зеленила, услуга пројектовања и израде система за заливање, израду водених елемената, расадничку производњу садница и сл.

2.3. ПРЕГЛЕД СВЕТСКОГ И ЕВРОПСКОГ ЗАКОНОДАВСТВА

Питања законске регулативе у вези очувања, планирања, пројектовања извођења и одржавања зелених простора током последњих деценија је све више у фокусу широм света, па тако и под утицајем посебности законодавства Европске уније. Преглед легислативе је посебно важан у контексту тежње Републике Србије ка чланству у Европској унији, односно њеном тренутном статусу државе кандидата које подразумева

рад на низу правних тековина Европске уније, одн. такозваних поглавља која се тренутно усаглашавају, а посебно Поглавља 27 – Животне средине. Због тога ће у наставку текста бити наведени најважнији закони, конвенције стратегије и остала документа значајна за област зелених простора. Преглед је дат на основу ЕРАЗМУС Пројекта - *EU-Teach: Имплементације релевантних европских наставних садржаја у студијама пејзажне архитектуре (EU-Teach – Implementation of Relevant European Teaching Contents in the Studies of Landscape Architecture, 2011)*, у коме су аутори пројекта имали прилике да учествују.

Третирајући европско законодавство, укључена је и светска легислатива ове области, која се примењује на територији Европске уније. Преглед донекле кореспондира концепту подзаконских аката, мада се анализом докумената може закључити да значајан број третира више области, на пример очувања и планирања зелених простора. Треба напоменути да је у контексту наведених докумената, Европска унија донела низ законских аката који разрађују механизам спровођења, најчешће путем Директива Европског парламента који су на тај начин постали важећи законски документи у свим земљама чланицама Европске уније.

а) Легислатива везана за очување биодиверзитета/врста

- Конвенција о биолошкој разноврсности (*Convention of Biological Diversity*), Рио де Жанеиро, 1992. (конвенција ратификована и у Србији)

- Бонска конвенција – Конвенција о очувању миграторних врста дивљих животиња (*Convention on the Conservation of Migratory Species of Wild Animals*), Бон, 1979. (конвенција ратификована и у Србији)
 - Бернска конвенција – Конвенција о очувању дивљег биљног и животињског света и природних станишта Европе (*Convention of the Conservation of European Wildlife and Nature*), Берн, 1979. (конвенција ратификована и у Србији)
- б) Легислатива везана за очување абиотичких фактора средине:
- Европска повеља о земљиштима (*European Soil Charter*), 1972
 - Програм климатских промена Европе (*European Climate Change Programme (ECCP)*), 2000. (конвенција ратификована и у Србији)
 - Рамсарска конвенција - Конвенција о мочварним подручјима која су од међународног значаја нарочито као станишта птица мочварица (*Convention on Wetlands of International Importance especially as Waterfowl Habitat*), Рамсар, 1971. (конвенција ратификована и у Србији)
- в) Легислатива везана за очување преденог и културног наслеђа
- Европска конвенција о пределу (*European Landscape Convention*), Фиренца, 2000. (конвенција ратификована и у Србији)
 - Европска конвенција о заштити археолошког наслеђа (*The Convention on the Protection of the Archaeological heritage of Europe*) Валета, 1992. (конвенција ратификована и у Србији)
 - Европска повеља о одрживом туризму у заштићеним просторима (*The European Charter for Sustainable Tourism in Protected Areas*), 2013.
- г) Легислатива везана за очување, и управљање историјским парковима и вртovima
- Конвенција о заштити светске културне и природне баштине (*Convention Concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage*), УНЕСКО, 1972. (конвенција ратификована и у Србији)
 - Фиорентинка повеља о историјским вртovima (*The Florence Charter for Historic Gardens*), Фиренца, 1981.
 - Повеља о културном туризму ICOMOS (*International Charter on Cultural Tourism*), 1999.
- д) Легислатива везана за одрживост градова и насеља
- Алборшка повеља - Повеља европских градова и општина о одрживости (*Charter of European Cities and Towns Towards Sustainability*), Алборг, 1992.
 - Лајпцишка повеља о одрживости европских градова (*Leipzig Charter On Sustainable European Cities*), Лајпциг, 2007.

ђ) Изградња зелених простора

- Легислативну проблематику ове области, европско законодавство са једне стране третира кроз регулисање питања одрживости, на пример одрживе производње и промоцију коришћења материјала који се могу рециклирати. Други део је везан за директиве које су фокусиране на примену техничко-технолошких стандарда у области градње и коришћења грађевинских материјала, на пример путем стандарда и европских кодова, на пример за употребу природног камена (EN 12440, EN 12670), застора и поплочавање (EN 1338, 1339, 1340, 1341, 1342, 1343, 1344), итд.

е) Учешће јавности

- Архуска конвенција - Конвенције о доступности информација, учешћу јавности у доношењу одлука и праву на правну заштиту у питањима животне средине (*Convention on Access to Information, Public Participation in Decision-making and Access to Justice in Environmental Matters*) Архус, 1998 (конвенција ратификована и у Србији)

Поред наведене регулативе, посебну пажњу свакако заслужује Стратегија Европске уније о зеленој инфраструктури (*The EU Strategy on Green Infrastructure*). Препознајући њен значај као стратешки планиране мреже природних и природи блиских простора на свим просторним нивоима која је способна да пружи низ услуга екосистема (*Ecosystem services*), Европска комисија је 2013. године

усвојила европску стратегију која промовише развој зелене инфраструктуре. Стратегија има циљ да обезбеди заштиту, унапређење, обнову и развој компонената зелене инфраструктуре, постајући интегрални део просторног развоја у свим случајевима када пружа боље, па чак и комплементарне алтернативе стандардним инфраструктурним решењима. На тај начин се промовишу у пракси већ проверена решења која доводе до економских и социјалних користи, унапређујући квалитет животне средине кроз природи блиска решења. Поред тога, инсистира се на синергији са другим европским политикама у вези са очувањем или унапређењем животне средине, на пример питањима заштите вода и земљишта, док се унапређује повезаност са легислативом везаном за питања пољопривреде, шумарства и посебно ублажавања ефеката климатских промена. У контексту услуга урбаних екосистема, зелена инфраструктура је једно од главних оруђа које се види као адут за решења низа проблема урбаних предела Европе у годинама које долазе.

Законодавство у окружењу - позитиван пример Републике Словеније

У Словенији се нарочито пажња посвећује очувању предела, па и урбаног предела. Пределу су посебно заштићени Законом о заштити природе (подручја очувања природе) и Законом о заштити културне баштине. Закон о просторном планирању и Закон о изградњи објеката са подзаконским прописима су кључни законски акти за планирање предела и пројектовање, у којима су дате мере за заштиту и развој предела и

зелених простора, а који дефинишу компоненте појединачних аката и детаљне услове за пројектовање.

У погледу планирања развоја предела исто су тако важне Стратегија просторног развоја предела Словеније и Стратегија просторног уређења Словеније (услови за анализу, евалуацију и планирање предела).

Управљање јавним зеленим просторима врши се у складу са Законом о заштити животне средине, који прописује да је „уређивање и одржавање јавних површина” обавеза локалног јавног сервиса и Законом о јавним предузећима, којим се дефинишу врсте јавних услуга и локалних прописа помоћу којих општине утврђују начин примене, садржај и обим. Позитивно у примеру Словеније је то што постоји јасна стратегија развоја урбаног предела која подразумева и даје примат развоју зелене инфраструктуре.

2.4. ПОСТОЈЕЋА РЕГУЛАТИВА У СРБИЈИ

У постојећој регулативи у Србији нема посебног закона или подзаконског акта који се директно бави зеленим просторима на свеобухватном нивоу, мада постоји неколико закона који су у додиру са темом зеленила.

Закон о заштити животне средине помиње и зелене површине као елементе које треба штитити, али је то само начелни став о потреби очувања зеленила због значаја за животну средину.

Закон о планирању и изградњи као закон који регулише уређивање простора (планирање, пројектовање и изградњу), односи се и на зелене просторе, али не регулише посебна питања за овој специфичан тип биотехничког објекта.

Закон о заштити природе се односи само на проглашене објекте заштите природе, а не бави се зеленим просторима који нису предмет заштите.

Закон о комуналним делатностима наводи само јавне зелене површине као део комуналног одржавања јавних простора.

Закон о шумама односи се на шуме и шумско земљиште, а не третира урбано зеленило.

Највећи део постојеће регулативе о зеленим просторима је на нивоу градских одлука које се претежно односе на одржавање и заштиту, или се дефинише кроз урбанистичке планове, у смислу предвиђања типа зеленила, норматива површина под зеленилом и сл.

Поред наведеног, постоји и други закони који прецизно уређују специфичне области, а при том индиректно дотичу и проблематику зелених простора.

У недостатку сопственог закона, стручњаци који се баве зеленим просторима аргументе за поједина решења често налазе у законима који регулишу друге области. У том смислу, као закони и правилници релевантни за регулативу зелених простора могу се издвојити:

- *Закон о планирању и изградњи („Сл. гласник РС”, бр. 72/2009, 81/2009 - испр., 64/2010*

- одлука УС, 24/2011, 121/2012, 42/2013 - одлука УС, 50/2013 - одлука УС, 98/2013 - одлука УС, 132/2014, 145/2014 и 83/2018)
- *Правилник о садржини, начину и поступку израде докумената просторног и урбанистичког планирања („Сл. гласник РС”, бр. 64/15)*
- *Закон о заштити животне средине („Сл. гласник РС”, бр. 135/04, 36/09, 72/09, 43/11 и 14/16)*
- *Закон о процени утицаја на животну средину („Сл. гласник РС”, бр. 135/04 и 36/09)*
- *Закон о стратешкој процени утицаја на животну средину („Сл. гласник РС”, бр. 135/04 и 88/10)*
- *Закон о заштити природе („Сл. гласник РС”, бр. 36/09, 88/10, 91/10 и 14/16)*
- *Закон о шумама („Сл. гласник РС”, бр. 30/10, 93/12 и 89/15)*
- *Закон о заштити земљишта („Сл. гласник РС”, бр. 112/2015)*
- *Закон о репродуктивном материјалу шумског дрвећа („Службени гласник РС”, број 135/04)*
- *Закон о пољопривредном земљишту („Сл. гласник РС”, бр. 62/06, 65/08, 41/09 и 112/15)*
- *Закон о водама („Сл. гласник РС”, бр. 30/10 и 93/12)*
- *Закон о културним добрима („Сл. гласник РС”, бр. 71/94, 52/11 и 99/11)*
- *Закон о комуналним делатностима („Сл. гласник РС”, бр. 88/11)*

- *Уредба о еколошкој мрежи („Сл. гласник РС”, бр. 102/10) и др.*

Заштита, планирање, пројектовање и управљање зеленим просторима је делом утемељено и на одредбама међународног законодавства ратификованог од стране наше земље што је наведено у поглављу 2.3.

2.5. ЗАХТЕВИ ПРАКСЕ И СТРУЧНА ИСКУСТВА

Нерегулисаност односа према урбаном зеленилу и зеленим просторима доводи до проблема нестајања постојећих еколошки вредних простора због изградње нових објеката, чак и у ситуацијама када је зеленило могло бити очувано, или када је кроз урбану обнову могло бити надокнађено или урађено на квалитетнији начин. Пејзажни архитекти, као професионалци се свакодневно у оквиру својих редовних послова, сусрећу са овом проблематиком, али на жалост, нису у могућности да заштите зелене просторе, а самим тим и јавни интерес, јер немају упориште у законској регулативи. У садашњим условима очување постојећег зеленила на приватним парцелама највише зависи од савести инвеститора, коме је често финансијски интерес далеко испред јавног интереса. Зато је неопходно имати јаснију законску регулативу која штити постојеће вредне зелене просторе и дефинише компензацију оштећеног постојећег зеленила новим зеленилом, као и понашање свих актера у уређивању градова у односу на очување, планирање, пројектовање, изградњу, коришћење, одржавање и управљање зеленилом и зеленим просторима.

2.6. ДОСАДАШЊИ РАД НА РЕГУЛАТИВИ О ЗЕЛЕНИМ ПРОСТОРИМА

Први облици регулисања у области зеленила у Србији су се појавили на локалном нивоу. Постоји градска одлука Београда из фебруара 1863. године, у којој се за посађена стабла у дрворедима каже: *„Да би се одгојила и боље одржала и сачувала, Управитељство вароши је наредило да их сваки испред своје куће, дућана или плаца, дужан буде залевати и у добром стању одржавати ограду око њих. Увек ће се одредити и обзнанити време када их треба залевати, а који не би послушао наредбу ову, казниће се по закону и платиће штету ако би дрво угинуло...”*

Осим таквих парцијалних елемената регулативе, у Србији је одувек недостајао шири акт (закон или правилник) који би покривао проблематику зелених простора на општем нивоу. Оваква ситуација је донекле и разумљива, с обзиром да све до краја 60-тих година 20. века није ни постојала развијена струка која се бавила зеленим просторима.

Први покушај свеобухватне регулативе је била израда Закона о подизању и одржавању зелених површина (Службени гласник 8/72), на иницијативу др Томе Бунушевца, професора Шумарског факултета у Београду. Међутим тај закон је покушао да регулише само један део делатности, обавезујући општине да доносе програме подизања и одржавања зеленила на локалном нивоу. Тадашњи Закон о подизању и одржавању зелених површина је имао само 11

чланова, од којих су уводни и завршни чланови заправо били обавезни формални чланови сваког закона. Врло брзо је закон укинут, односно уклопљен у четири члана Закона о заштити природе из 1975. године. Цела суштина те регулативе се касније преточила у два члана данашњег Закона о комуналним делатностима који се односе на комунално одржавање зеленила. Општа регулатива којом се дефинише очување, заштита, планирање, пројектовање одржавање и управљање зеленим просторима не постоји ни данас, осим члана 20 Закона о заштити животне средине у којем се у начелу исказује потреба за очувањем зелених површина.

Након 2005. године и успешног градског пројекта „Зелена регулатива Београда”, његови аутори су дошли на идеју да се њихов рад са локалног нивоа прошири на ниво републичког закона и тако је започео рад на изради нацрта документа који је радно назван „Закон о заштити и унапређењу зелених површина”. Чланови радног тима „Зелене регулативе Београда” који су радили и дали свој допринос првом концепту новог закона су били: *Јасминка Цвејић, Љиљана Бајић, Биљана Гламочић, Валентина Стерђевић, Бранислав Божовић, Аница Теофиловић, Андреја Тутунџић, Брана Милићевић, Мирјана Гуџић, Надежда Ђоковић Петровић, Ђурђица Иванчевић, Мира Ђатовић, Соња Новак и Гордана Шешиља.*

Овај почетни рад на таквом закону није имао довољну институционалну подршку, у великој мери је био заснован на ентузијазму, па је 2008. ова активност прешла у Удружење пејзажних

архитеката Србије, као организацију која је била веома заинтересована да се унапреди регулатива. Удружење је формирало комисију за рад на концепцији текста који је радно назван „Закон о зеленилу”, комисија се повремено састајала у периоду од 2008. до 2014. године. Стални или повремени чланови комисије УПАС су били: *Анђелка Јевтовић, Јасминка Цвејић, Биљана Гламочић, Аница Теофиловић, Драган Вујичић, Андреја Тутунџић, Љиљана Тубић, Брана Милићевић, Душан Тодоровић и Урош Брзаковић.*

У периоду 2008-2014. је израђено 14 ревизија почетног текста и дошло се до новог текста који је представљен на округлом столу који је одржан на Сајму хортикултуре 4. априла 2014. године. Округлом столу је присуствовало 56 заинтересованих колега. Након тог догађаја, учесници округлог стола су доставили додатне сугестије на основу чега је Удружење створило своју базу података са проблемима и идејама које су до тада биле исказане. Након 2014. даљи рад

на овој теми је изостао, јер још увек није било институционалне подршке за даље кораке.

Новоформирано Министарство за заштиту животне средине је 2018. године расписало конкурс за подршку пројектима цивилног друштва у области заштите животне средине. Удружење пејзажних архитеката Србије (УПАС) је аплицирало у оквиру области „Примена закона из домена заштите животне средине”, и пројекат под називом „Законска регулатива као механизам за одрживост зелених површина” је добио подршку Министарства. То је била прилика да се изнова активира чланство за рад на овој теми и Удружење је у другој половини 2018. године у комуникацији са члановима прикупило нове тезе и идеје за концепт регулативе о зеленим просторима. Тематске радионице су организоване 31. октобра 2018. године у Савезу инжењера и техничара. У радионицама је учествовало 50 учесника, а списак учесника је у прилогу 7.1.

3. ПРЕДЛОГ ЗА ИЗМЕНУ ЗАКОНА

Као што је већ речено, проблематика зеленила, зелених простора и природе блиских вредности у урбаним срединама, додирује се у неколико закона, али не постоји регулатива којом се ова област целовито регулише.

Досадашње анализе стране регулативе и бројне струковне расправе о овој теми, показале су да постоји потреба деловања на измени и допуни регулативе у оквиру неколико постојећих закона у Србији. На пример, у оквиру Закона о планирању и изградњи се у извесној мери може унапредити поступак планирања, пројектовања и грађења у циљу повољнијег односа према урбаном пределу и постојећим зеленим просторима, чија се мултифункционална улога све више увиђа и поштује, поготово у развијеним земљама. Такође, у оквиру Закона о културним добрима постоји потреба увођења нове категорије културног добра којим се штите паркови и историјски вртови као културна добра као што је то случај у Италији, Француској и неким другим земљама. Поред тога, у оквиру Закона о комуналним делатностима, Закона о процени утицаја на животну средину и Закона о заштити природе су такође могуће неке прецизније формулације. Ипак, сва досадашња размишљања и дискусије показали су да треба да постоји једна полазна тачка, односно „кров” од кога полазе општи принципи и основна начела за регулативу зеленила. Свеопшти закључак

је да је то *Закон о заштити животне средине*. Закон о заштити животне средине је кровни закон за очување окружења и однос према животној средини, па тако треба да буде „кров” и за очување и одрживост зеленила и зелених простора.

То је разлог због кога је у овом поглављу дат предлог за допуне постојећег Закона о заштити животне средине.

3.1. ПРЕДЛОГ ЗА ДОПУНУ ЗАКОНА О ЗАШТИТИ ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ.

Актуелни Закон о заштити животне средине („Сл. гласник РС”, бр. 135/2004, 36/2009, 36/2009 - др. закон, 72/2009 - др. закон, 43/2011 - одлука УС, 14/2016, 76/2018) садржи део под насловом „Јавне зелене површине” са једним чланом (чланом 20) који гласи:

„Члан 20: Јавне зелене површине у насељеним местима и пределима обухваћеним просторним и урбанистичким плановима подижу се и одржавају на начин који омогућава очување и унапређивање природних и створених вредности. Ако се због изградње објекта униште јавне зелене површине, оне се морају надокнадити под условима и на начин који одређује јединица

локалне самоуправе. Скупштина јединице локалне самоуправе посебном одлуком уређује опште услове заштите, начин подизања и одржавања и обнове уништених јавних зелених површина, као и вођење података о јавним зеленим површинама.”

Наведени члан се односи само на јавно зеленило, а приватни простори (који потенцијално могу имати вредност од општег интереса, а бити веома угрожени) се не помињу. Животна средина нема границу, па стога ту врсту ограничености не би требало да има ни зеленило као изразито користан елемент животне средине. Друго, оваквим решењем је регулисање односа према зеленилу у потпуности препуштено јединицама локалне самоуправе. С једне стране то је у реду, с обзиром да се директна брига о простору, животној средини и зеленилу спроводи на локалном нивоу, али с друге стране ствара услове за неуређеност и неприхватљиву различитост односа у локалним срединама. Поред тога, локалне средине могу поседовати вредности (нпр. паркове) који превазилазе локални значај, па је стога потребна и регулатива на вишем нивоу.

Као закон који даје опште принципе и основна начела заштите животне средине, не очекује се да Закон о заштити животне средине регулише проблематику урбаног зеленила и зелених простора, али постоји потреба да са се кроз измену и допуну члана 20. у извесној мери усмери однос према зеленилу и створе основе за доношење новог правилника (или новог закона) којим би се детаљније уредила регулатива зеленила.

3.2. ДЕФИНИСАЊЕ ПОЈМА У ЗАКОНУ

У оквиру Закона о заштити животне средине, у оквиру дела који се односи на „Значење израза” (постојећи члан 3) треба извршити допуну појмова, увођењем појма Зелени простор/зелена површина:

Зелени простор / зелена површина је уређен или неуређен део отвореног простора града у којем су присутни природи блиски елементи (биљке, земљиште и вода) и који заједно са грађевинским елементима, опремом и инсталацијама чини просторну, физичку, техничко-технолошку и биотехничку целину. Зелени простори / површине су место у коме се одвијају рекреативне и друге активности становништва, станиште су флоре и фауне и позитивни чиниоци квалитета животне средине, пружајући низ претходно наведених услуга екосистема.

Уз ову дефиницију, неопходно је додати и једну важну напомену.

У пракси су употреби два термина:

- *зелена површина* и
- *зелени простор*.

Термин „зелена површина” је у великој мери распрострањен и употребљава се нарочито у планирању, као последица потребе дефинисања „намене површина” што је један од основних термина у плановима. Мишљење стручњака за ову област јесте да је термин „зелени простор” ипак исправније користити, пошто паркови и други простори са зеленилом

нису дводимензионални, већ постоји њихова јасна тродимензионалност коју даје дрвеће и други садржаји. Донекле је третман зелених простора као површина, имао утицај и на то да се све мери кроз површине или проценте. Као последицу тога имамо да се интензивно негованим травњацима задовољавају квадрати и проценти тражени урбанистичким условима, а структура и спратност зеленила се занемарују. Зелени простори који имају трећу димензију - дрвеће су знатно вреднији за животну средину од травњака.

Због тога се у овој публикацији користе оба термина, са тежњом да се представе као синоними и да се термин „зелени простори” постепено афирмише као исправнији.

3.3. ПРЕДЛОГ ЗА ИЗМЕНУ И ДОПУНУ ЧЛАНА 20

У оквиру дела „Јавне зелене површине” (тренутни члан 20), предлог за измену и допуну наведене целине је следећи:

Зелени простори

Члан 20-1

Зелени простори обухваћени урбанистичким плановима представљају природну и створену вредност у урбаним срединама, односно опште добро од интереса за животну средину и као такви треба да се евидентирају као вредност простора, уз обавезу њихово очувања, обнављања и одржавања.

Јединице локалне самоуправе су у обавези да израде катастар зеленила и површина под зеленилом на територији обухваћеној урбанистичким плановима и да га стално ажурирају у складу са променама. Катастар треба да буде обрађен у географском информа-ционом систему, као јавно доступна база података и једна од основа за израду просторних и урбанистичких планова, као и свих врста пројеката.

Члан 20-2

У просторном и урбанистичком планирању обавеза је да планови узимају у обзир постојеће зеленило, зелене просторе и природи блиске простора са вредности као услуге екосистема. Планови треба да буду прилагођени постојећим зеленим просторима, као и да дају услове којима се у највећој мери чува постојеће зеленило.

Приликом израде техничке документације обавеза је да се користе подлоге које садрже снимљено постојеће стање зеленила, а пре пројектовања и изградње је неопходно извршити стручну валоризацију постојећег стања, и решењима у пројекту сачувати постојеће витално зеленило. У случају одобреног захтева за уклањањем постојећег зеленила ради изградње, поред валоризације постојећег стања, потребно је пре израде пројекта обрачунати новчану компензацију за евентуално уклањање постојећег зеленила.

Компензација се врши на основу формуле која је део посебног правилника.

Члан 20-3

Јединице локалне самоуправе су у обавези да организују одржавање јавних зелених простора и да у скупштинама посебном одлуком и документима дефинишу начин евидентирања, управљања, одржавања и обнове зелених простора на својој територији.

Општи услови очувања и заштите постојећег зеленила и зелених простора, односа према зеленилу у планирању, пројектовању и изградњи, начини управљања, коришћења и одржавања, као и обнове зелених простора и вођења података о зеленилу и површинама под зеленилом уређују се посебним законом (или правилником).

4. СМЕРНИЦЕ ЗА НОВУ РЕГУЛАТИВУ

Акт којим би се регулисала област зелених простора може бити посебан закон или посебан правилник који би произашао из Закона о заштити животне средине. Ова дилема треба да буде предмет даље расправе у оквиру министарства надлежног за заштиту животне средине. И у једном и у другом случају, кровни закон из којег треба да произађе такав правилник или закон треба да буде Закон о заштити животне средине.

Закон или подзаконски акт треба да садржи одређен број целина којима се регулишу кључне групе питања у овој области, а које ће бити представљене у наставку текста.

4.1. ОСНОВНЕ ОДРЕДБЕ

Основне одредбе будућег закона/правилника би требало да садрже већину чланова који су уобичајени у регулативи и које се односе на предмет уређивања, циљ, значење израза, начела и субјекте. Поред таквих општих чланова, правилник / закон о зеленилу и зеленим просторима треба да садржи и навођење врста зелених простора.

Предмет уређивања

Предмет закона/правилника је урбано зеленило и зелени простори који представљају јавно добро од општег интереса. Овим законом/правилником се уређују: услови и начин очувања, планирања, пројектовања, изградње, коришћења, одржавања, управљања и обнове зелених простора.

Одредбе овог закона / правилника се односе на све врсте зелених простора у свим облицима својине у зонама које су обухваћене урбанистичким планом.

Одредбе закона / правилника се не примењују на заштићена природна добра, шуме и шумско земљиште, као и на заштиту биљака, што је регулисано посебним законима.

Циљеви

Законом/правилником се обезбеђују услови за одрживо управљање зеленим просторима као добром од општег интереса, што подразумева очување, планирање, пројектовање, изградњу, коришћење, одржавање, обнову, управљање

и финансирање, на начин и у обиму којим се трајно обезбеђује:

- очување, обнова и унапређивање постојећих и формирање нових зелених простора;
- формирање базе података о зеленилу - катастра зеленила;
- очување и унапређење мултифункционалне улоге зелених простора захваљујући којој се остварују позитивни ефекти на квалитет животне средине, биодиверзитет, унапређење микроклиме, очување порозности тла, унапређење амбијента и економску добит друштва;
- хуманије окружење, здравље и квалитет живота.

Значење израза

Ова целина треба да садржи објашњење релевантних појмова, ради прецизности коришћења термина у регулативи. То треба да буду општи термини који се односе на проблематику: зелени простор/зелена површина, урбано зеленило, зелена инфраструктура, катастар зеленила, отворен простор, пејзажно-архитектонско уређење и сл. Поред тога, треба да постоје и објашњења неких битних специфичних термина који ће се појавити у тексту регулативе, као на пример: прсни пречник дрвета, коренов врат, биоеколошка основа, капитални примерак дрвета и сл.

Члан који се односи на значења израза треба написати тек када се изради цео текст закона / правилника.

Начела

У оквиру општих одредби је потребно формулисати основна начела регулативе о зеленилу и зеленом простору.

Кључни појмови за начела могли би бити:

- начело јавног интереса - развој зелених простора је јавни интерес;
- начело одрживости - зеленило треба да буде одрживо и рационално коришћено, а истовремено је елемент одрживости средине;
- начело равноправности – зелени простори треба да буду третирани као специфичан објекат урбане средине доступан грађанима, а не као празан простор;
- начело интегрисаности – зелени простори су интегрална целина града која се треба посматрати као део целине у планирању и уређивању простора;
- начело мултифункционалности – зелени простори су увек мултифункционални (елемент заштите средине, заштите биодиверзитета, услуга екосистема, амбијентална целина, простор рекреације, простор културних збивања и др.), без обзира на доминантну намену конкретног простора;

- начело јавности – подразумева информисање јавности о интервенцијама које се могу десити у оквиру зелених простора, као и активно учешће јавности;
- начело континуитета – очувањем, одржавањем и обновом постојећих и формирањем нових зелених простора постиже се континуитет зеленила кроз време и простор.

Субјекти

Субјекти који се баве пословима у вези са урбаним зеленилом и зеленим просторима су: надлежни органи градова и општина, правна и физичка лица, односно предузећа, установе, стручне и друге организације које се баве заштитом, планирањем, пројектовањем, изградњом, одржавањем и обновом зелених простора, као и управљањем и надзором над применом одредаба овог закона / правилника, а које могу бити носиоци права и обавеза у складу са законом/правилником.

Класификација (врсте) зелених простора / површина

Ради прегледности и дефинисаности појма зелених простора који су предмет регулације у закону / правилнику је потребно приложити врсте зелених простора класификованих на основу нивоа коришћења и доступности корисницима.

4.2. КАТАСТАР ЗЕЛЕНИЛА И ПОВРШИНА ПОД ЗЕЛЕНИЛОМ

Формирање катастра зеленила и површина под зеленилом је темељна основа за очување наслеђених зелених вредности простора. Катастар је неопходан улазни податак за потребе планирања и пројектовања, јер је и зеленило физички објекат који егзистира у простору као и зграде, инсталације и сл. Без катастра постојећег стања зелени простори се доживљавају као празни простори тзв. „слободни” простори, а они свакако не смеју бити тако третирани. Многи развијени градови у свету су достигли развој базе података о зеленилу до нивоа да стабла у дрворедима и парковима имају свој чип.

Један део потенцијалног закона или правилника о зеленилу свакако треба да садржи део о катастру. Елементи садржаја тог поглавља би били следећи.

Елементи дефинисања катастра зеленила

- катастар треба да буде део свеукупне базе података о простору
- катастар је регистар зелене инфраструктуре
- део је мониторинга заштите животне средине
- треба да садржи податке о површинама и појединачним елементима
- катастар се формира у електронском облику у географском информационом систему (ГИС)
- катастар је јавно доступан (на интернету)

Обавезност израде катастра

- катастар треба да израде локалне самоуправе
- локалне самоуправе треба да одреде стручне службе које се баве израдом овакве базе података и службе које достављају податке за ажурирање
- у изради и ажурирању катастра треба да учествује стручно лице из области пејзажне архитектуре са одговарајућом лиценцом које је одговорно за тачност података
- сва локална јавна предузећа треба да сарађују у изради катастра
- обавеза је да се сваки нови пројекат укључи у ГИС одмах по реализацији
- правилник или закон треба да дефинишу рокове за израду катастра
- катастар може бити рађен формирањем приоритета, као прве приоритете треба издвојити катастар парковских простора и катастар дрворедних стабала

Иницијално финансирање катастра

С обзиром да припрема катастра захтева издвајање финансијских средстава за прилагођавање софтвера, обуку, опрему и сл, ради уштеде средстава пожељно је да се припремне радње обаве на заједничком (републичком) нивоу, а не на локалном. Министарство надлежно

за заштиту животне средине треба да пронађе начине за проналажење средстава за иницијално финансирање припремних радњи кроз пројекте, подстицајна средства државе и сл. Иницијално треба финансирати следеће радње:

- едукацију доносиоца одлука - представника локалне самоуправе
- обуку стручних лица
- израду оптималног техничког решења (прилагођеног софтвера) - заједнички модел ГИС-а на републичком нивоу, за све градове
- набавку опреме (рачунара, GPS и сл.).

Перманентно финансирање катастра

Израда, одржавање и ажурирање катастра на локалном нивоу може да има следеће изворе финансирања:

- подстицајна средства државе
- средства од међународних пројеката
- буџетски фонд за зелене просторе
- градски/општински буџет
- средства од компензације и казни за уништено зеленило
- стимулативне олакшице за локалне самоуправе које формирају катастар

4.3. ОЧУВАЊЕ ЗЕЛЕНИЛА И ЗЕЛЕНИХ ПРОСТОРА

У оквиру будуће регулативе проблем очувања постојећег зеленила и зелених простора треба да буде издвојен у посебну целину због свог великог значаја.

Постојеће урбано зеленило (као и остаци постојећих шума, зелени коридори, влажна станишта и сл.) представљају далеко веће вредности од евентуално новоформираног зеленила. Постојеће зеленило је адаптирано на услове средине, развијено и даје знатно већи допринос од новог, тек посађеног. Сведоци смо да због услова средине, неповољне урбане топоклиме (као и глобалних климатских промена) новопосађено зеленило пропадне у великом проценту пар година након садње, а да не достигне своју зрелост и ефективност. Зато је очување постојећег веома важно.

Очување се пре свега односи на заштиту од заузећа површина другим наменама и од директне сече због изградње. У великом броју случајева је могуће пронаћи решење да се градња изврши, а постојеће зеленило бар једним делом сачува, али та обавеза није јасно дефинисана.

Закључци досадашњих расправа су сугерисали да би регулативом, између осталог, треба деловати у два правца:

а) да се стручњаци за уређивање простора (планери, пројектанти, извођачи) регулативом обавезу да чувају постојеће зеленило кроз тражење одговарајућих решења;

б) да се инвеститори подстакну да чувају постојеће зеленило тако што ће им то бити финансијски повољније него да уклањају постојеће зеленило и плаћају новчану компензацију или казне.

Томе би требало додати и рад на едукацији грађана, а пре свега младих, о корисним и све потребнијим корисним функцијама зелених простора.

Појам очувања

Очување зелених простора остварује се задржавањем постојећих зелених простора у границама дефинисаним урбанистичким планом, спровођењем одговарајућих мера и активности за одрживо коришћење и унапређење њихове целовитости, структуре и функције.

Није дозвољено мењати границе јавног зеленог простора, умањивати површину, нити вршити пренамену.

Очување паркова

Поред општих мера очувања, за паркове као значајну категорију урбаног зеленила која може имати и културно-историјски значај, предвиђају се мере заштите и очувања аутентичног изгледа парковског простора. У парковима је забрањена пренамена површина и вршење радњи које угрожавају концепт парка.

Очување дендрофонда

Под очувањем дендрофонда подразумева се очување дрвећа, прсног пречника већег од 30 cm, како на јавним, тако и на приватним парцелама. У том смислу, за дрвеће треба предвидети забрањене и дозвољене радње.

Сеча дрвећа

Сеча дрвећа може се извршити само на основу одобрења, под одређеним условима:

- кад дрвеће достигне физиолошку старост и пропадање,
- ако је у интересу одржавања осталог дрвећа,
- код ревитализације зеленог простора, уколико је предвиђено пројектом,
- уколико стање дрвећа угрожава сигурност људи, објеката и инфраструктуре,
- уколико је у питању виши јавни интерес (изградња јавних објеката и инфраструктуре).

Стручна комисија за процену стабала

Орган локалне самоуправе надлежан за комуналне послове треба да формира Стручну комисију за процену стабала, коју чине стручњаци дипломирани инжењери из области пејзажне архитектуре, шумарства, хортикултуре

и заштите биљака. По потреби се као повремени чланови комисије укључују стручњаци из области грађевинарства ради процене статике конструкција, као и други одговарајући стручњаци у случају угрожености инсталација.

Комисија има задатак да:

- процењује оправданост захтева за сечу,
- вреднује стабла за које је поднет захтев за сечу,
- одређује могућност пресађивања,
- одређује компензацију.

Захтев и одобрење за сечу дрвећа

Захтев за сечу дрвећа могу поднети власници и корисници простора и друга лица чија је безбедност угрожена. Захтев се подноси општинском органу надлежном за комуналне послове.

Ако се сеча дрвећа захтева због изградње објеката захтев се подноси пре подношења захтева за издавање одобрења за изградњу. Уз захтев за сечу обавезно се прилажу ажурне подлоге са геодетски снимљеним позицијама дрвећа, као и сви неопходни подаци значајни за процену дрвећа, односно подаци о врсти, прсном пречнику дебла и пречнику крошње.

Одобрење за сечу садржи податке о локацији, услове под којима се сеча дозвољава, образложење, као и снимак са валоризацијом дрвећа коју је израдио дипломирани инжењер из области пејзажне архитектуре или хортикултуре.

Услов за одобрење за сечу је новчана компензација коју одређује Комисија.

Одобрење за сечу обавезно се прилаже уз документацију која се подноси у поступку прибављања одобрења за изградњу.

Пресађивање дрвећа

Пресађивање дрвећа се може одобрити као замена за уклањање дрвећа, ако је пресађивање могуће без штетних последица на способност преживљавања и животни век дрвећа.

Новчана компензација за посечена стабла и уништене површине

У случају одобрења за сечу дрвећа утврђује се обавеза подносиоца захтева за сечу да изврши новчану надокнаду (компензацију) за посечено дрвеће или уништене површине.

Обавеза компензације се утврђује према формули за процену вредности стабла и прописује се правилником. Критеријуми за израчунавање вредности стабла се одређују на основу локације стабла и карактеристика стабла.

Локација стабла

- величина града/насеља
- микролокација стабла и значај стабла за окружење
- да ли је стабло хабитат за друга жива бића
- да ли је стабло у склопу или на осами

Карактеристике стабла

- здравствено стање/виталност
- врста (реткост, ендемит, аутохтона врста, значај врсте)
- старост стабла
- дуговечност врсте
- оцена хабитуса и декоративности
- прсни пречник дебла
- величина стабла
- могућа историјска вредност стабла

Средства од новчаних компензација се могу користити за даљи развој зеленила локалних заједница, развој катастра зеленила и сл.

Заштита постојећих зелених простора у фази планирања простора

У фази планирања простора, обавезе планера и урбаниста јесу:

- да користе катастар зелених простора као једну од основа за рад,
- да третирају зелене просторе као јавно природно добро,
- да поштују забрану пренамене површина паркова,
- у обавези су да излазе на терен,
- да члан планерског тима буде пејзажни архитекта,

- да у структури градских планских комисија буде пејзажни архитекта,
- да се на урбанистичком нивоу издаје информација о локацији која садржи податке о зеленилу

Мере заштите постојећих зелених простора у односу на инвеститоре изградње

У односу на инвеститоре који врше изградњу објеката треба дефинисати мере забране или мере стимулације у циљу очувања постојећег зеленила.

- инвеститори се обавезују да приликом захтева за грађевинску дозволу приложе снимак постојећег зеленила са валоризацијом стабала и обележеним стаблима за уклањање ради изградње
- у обавези су да плаћају новчану компензацију за стабла за која Стручна комисија за процену стабала одреди новчану компензацију као накнаду за уклањање стабала
- за инвеститоре који уклоне стабла без одобрења и без компензације прописују се новчане казне
- уколико су уклоњена стабла и површине биле унете у катастар зеленила, инвеститор је у обавези да достави служби катастра информацију о промени стања на терену

- инвеститорима који изграде објекат усклађујући га са постојећим зеленилом локална самоуправа може донети одлуку о умањењу такси

Заштита постојећих зелених простора у фази пројектовања

У фази израде техничке документације (пројеката), уколико на локацији постоји зеленило, прописују се обавезе које се односе на коришћење подлога за пројекте, прибављање услова за израду пројекта и обавезе пројектаната.

Као улазни подаци, услови и подлоге за пројектовање на локацијама на којима постоји зеленило прибављају се:

- основна подлога за пројектовање је катастарско-топографски план, односно геодетски снимак са висинском представом и позицијама стабала и снимком коте кореновог врата сваког стабла чији је прсни пречник већи од 10 cm,
- катастар постојећих инсталација,
- ажуриран катастар зеленила,
- израђена теренска биоеколошка основа зеленила, односно снимак (план) и спецификација постојећег зеленила (табела) са валоризацијом стабала (дендрометријским подацима, подацима о оштећењима, оценом виталности и естетских квалитета стабла и препорученим мерама), као и са проценом

физиолошке зрелости и одрживости зеленила и анализом евентуалног постојања угрожених, ретких, ендемичних и заштићених врста,

- услови из надлежног урбанистичког плана (правила уређења и грађења),
- услови организације која је надлежна за зеленило,
- прорачуната компензациона вредност зеленила за случај потребе сече,

Приликом пројектовања објеката на локацијама на којима постоји дрвеће, дефинишу се обавезе пројектанта у циљу очувања постојећег зеленила:

- пројектант је у обавези да пре израде решења изађе на терен и утврди присуство зеленила и других природи блиских вредности,
- у обавези је да прибави потребне улазне податке (подлоге, услове и снимак постојећег стања са валоризацијом дрвећа), пре израде решења,
- пројектант треба да прилагоди пројекат постојећој вегетацији узимајући у обзир локацију и окружење, ради закључка шта је најважније заштитити,
- обавеза пројектанта је да у пројекту дефинише решења заштите постојећих стабала од могућих оштећења приликом извођења радова, кроз израду техничких цртежа, описом позиције у припремним радовима и предмером радова и предрачуном трошкова.

Заштита постојећих зелених простора приликом изградње

У фази извођења радова на изградњи објеката на чијој локацији постоји дрвеће, дефинишу се обавезе извођача и надзора:

- извођач радова је у обавези да спроведе мере техничке заштите постојећих стабала пре извођења радова,
- извођач радова је дужан да код извођења подземних и надземних инсталација чува коренов систем и крошњу дрвећа,
- у случају употребе тешке механизације извођач радова је у обавези да претходно уклони површински хумусни слој од 30 cm земљишта и депонује га и заштити изван утицаја механизације ради каснијег коришћења за садњу и сетву биљака,
- у случају оштећења стабала приликом извођења извођач радова је у обавези да плати новчану компензацију,
- обавеза је техничког пријема објекта и за грађевински објекат и за терен и за зелени простор, као и да употребна дозвола обухвати и зелени простор

Обавештавање јавности

Потребно је дефинисати обавезност укључивања јавности локалне заједнице уколико се планирају интервенције на постојећим зеленим

просторима, нарочито ако се врше сече. како би се предупредили неспоразуми између извођача, становника и корисника простора. Обавештавање треба да садржи информацију о интервенцији и образложења.

4.4. ПЛАНИРАЊЕ ЗЕЛЕНИХ ПРОСТОРА

Радионица одржана на тему законске регулативе у контексту одрживости зелених површина, омогућила је да се донесу закључци који могу представљати смернице за будући законски оквир и у домену планирања.

Потребно је проширити методологију и критеријуме за валоризацију вегетације, а зелене површине (како постојеће, тако и нове) у планирању треба вредновати са еколошког, историјског, културног и социјалног аспекта и као климатску инфраструктуру. Треба увести и процену економске вредности сходно добитима од позитивних ефеката зеленила.

Установљен је недостатак ваљане информационе основе као и проблеми у вези доступности података. Једно од решења се налази у обавези локалних управа да иницирају израду ГИС-а зелених површина.

Подстицајним мерама (субвенције, смањење такси и пореза и сл.) треба подстаћи инвеститоре да подижу нове зелене просторе, зелене кровове и др. сличне просторе. Закључено је да треба увести контролу у свим областима деловања кроз институционалну повезаност: надлежност

– спровођење – контрола - санкције. Именовање градског пејзажног архитекте од стране локалних управа би свакако ојачало планирање и спровођење политике зелених простора.

У Закону о Просторном плану Републике Србије за 2020. је констатовано да деградација урбаних предела, поред осталог, настаје као последица нестајања специфичног карактера услед смањења зелених и отворених простора што доводи до снижавања степена порозности и стварања топлотних острва, губљења везе урбаног предела с регионалним системом отворених простора као и услед ширења периурбаних подручја изграђивањем и коришћењем простора који не уважава регионални и локални карактер предела.

Развој урбаних предела се заснива на чињеници да су изложени бројним и конфликтним притисцима развоја, али и да су, у 21. веку, првенствено значајни хабитати урбаног становништва ком треба обезбедити квалитетну животну средину. Планирањем урбаних предела треба обезбедити унапређење / очување структуре и слике урбаног предела кроз:

- а) регулацију грађења и уређивања простора у складу са карактером урбаног предела као целине, али и у складу с специфичностима делова града;
- б) јачање специфичног карактера панораме / силуете града, (одређене: преовлађујућом урбаном формом, карактером и диспозицијом репера, карактеристичним односом грађених и природних елемената) и њена

презентација заштитом визура, уређивањем видиковаца и приобаља;

- в) очување, унапређење и одрживо коришћење отворених, зелених простора и елемената природе у градовима;
- г) креирање мреже зелених и јавних простора (зелена инфраструктура) којом се повезују природне и културне вредности насеља, периурбана подручја и рурални предео.

Студија о пределу, зелена инфраструктура

У циљу остваривања оптималне структуре урбаног предела која обезбеђује квалитетну животну средину становницима, али и очување њиховог културног идентитета, потребно је:

- институционализовати студију о пределу као аналитичку основу која претходи изради свих урбанистичких планова. То је основа којом би били идентификовани основни типови карактера урбаног предела на основу којих би била утврђени принципи, мере и правила уређења и грађења;
- у односу на претходну студију, институционализовати зелену инфраструктуру као део урбанистичких планова чији елементи треба да буду регулисани правилима уређења и грађења (индекс заузетости парцеле којом се обезбеђује неопходан степен порозности урбаних предела, тип и врста зелених простора, тип вегетације...);

- валоризовати елементе зелене инфраструктуре као сервисе урбаног екосистема (регулационе, заштитне, културне – социјалне) и установити монетарну еквиваленцију;
- институционализовати процену утицаја на предео као део студије процене утицаја на животну средину (мере санације негативних утицаја се односе и на планирање елемента зелене инфраструктуре).

Принципи и циљеви планирања

Планирањем нових зелених простора се успоставља њихова просторна и функционална повезаност, као и обједињује и афирмише њихова еколошка, социјална, економска и друге функције, адекватно планирање представља основ за реализацију система зелених површина, односно зелене инфраструктуре.

Приликом планирања зелених простора неопходно је примењивати следеће основне принципе:

- просторно и функционално повезивање зелених површина у јединствен систем;
- унапређење мултифункционалне улоге зелених површина (унапређење квалитета животне средине у изграђеном подучју, одвијање рекреативних активности, очување биодиверзитета града) адекватним просторним распоредом различитих типова зелених простора;

- приступачност зеленим површинама за становништво;
- очување и унапређење карактера предела кроз успостављање система зелених површина; и
- очување биодиверзитета интеграцијом вредних биотопа (шуме, влажна станишта) у систем зелених површина и успостављање еколошке мреже града.

Основе за планирање зелених простора

Основ за планирање зелених простора представљају:

- Подлоге дефинисане посебним законом (ажурне геореференциране ортофото подлоге и сателитски снимци, оверени катастарски план, оверени топографски план, катастар водова) у зависности од врсте плана;
- Катастар зелених површина – ГИС;
- Картирање и вредновање биотопа – ГИС;
- Централни регистар заштићених природних добара;
- Централни регистар заштићених културних добара;
- Типологија предела;
- Услови надлежних органа и организација.

Услови надлежних институција и јавних комуналних предузећа

Услови надлежних органа и организација треба да садрже:

- податке о постојећим зеленим површинама (границе, назив, тип, статус заштите као природног/културног добра, површину и др.;
- податке о постојећим дрворедима и зеленим коридорима;
- податке о заштићеним природним добрима
- податке о заштићеним културним добрима у оквиру којих се налазе зелени простори.

Садржај планског решења за зелене просторе

Планско решење за зелене површине зависи од врсте планског документа, односно њихове детаљности.

Планско решење за зелене површине у просторним плановима, обавезно садржи:

- принципе и пропозиције очувања, уређења и развоја зелене инфраструктуре;
- мере очувања, уређења и унапређења зелених површина као природних и створених вредности;
- стандарде и нормативе за зелене површине.

Планско решење зелених простора у урбанистичким плановима, обавезно садржи:

- регулациону линију за јавне зелене просторе;
- правила уређења и грађења;
- стандарде и нормативе за зелене површине.
- структуру зеленила (заступљеност дрвећа, жбуња и других облика зеленила)

Плански документ треба да садржи све услове и податке потребне за израду техничке документације.

4.5. ИЗРАДА ТЕХНИЧКЕ ДОКУМЕНТАЦИЈЕ – ПРОЈЕКТОВАЊЕ

Пројекат зелених простора

Пројектовање зеленила и отворених простора се врши сагласно прописима о планирању, уређењу простора и изградњи.

Пројекат којим се уређује зеленило је део пројекта пејзажноархитектонског уређења.

Пројекат пејзажноархитектонског уређења се ради било да се ради о самосталним отвореним просторима (парковима, скверовима, рекреативним просторима и сл.), било да се ради о спољном уређењу простора око грађевинских објеката када се пројектом пејзажног уређења дефинишу интервенције на постојећем зеленилу, мере очувања постојећег зеленила приликом градње грађевинског или инфраструктурног објекта, као и решење новог зеленила.

Однос према постојећем зеленилу

Сваки пројекат (архитектонски пројекат, грађевински пројекат, пројекат инфраструктуре, пројекат пејзажноархитектонског уређења и др.) треба да уважава постојеће стање и третира постојеће зеленило као природну и/или створену вредност и треба да решење прилагоди постојећем зеленилу, чувајући постојећа стабла и зелени простор у највећој могућој мери.

Уколико решење захтева интервенцију на постојећем зеленилу (уклањање или мере дендрохирургије, заштите и др.) пројекат обавезно треба да садржи скицу постојећег стања зеленила и табелу биоеколошке основе постојећег стања са оценама стања и образложеним предлозима интервенција, нарочито ако постоји потреба уклањања стабала.

Израда техничке документације и одговорни пројектант

Техничку документацију за површине које садрже зеленило може да израђује предузетник који је уписан у одговарајући регистар за обављање послова израде техничке документације.

Израдом техничке документације која садржи решења зеленила руководи пројектант из области пејзажне архитектуре са лиценцом одговорног пројектанта за пејзажноархитектонско уређење.

Услови за израду пројекта

Пре израде пројекта зеленила треба прибавити услове надлежних институција, у складу са условима из урбанистичког плана, као што су: услови очувања зеленила, услови заштите културних објеката, услови заштите природе и животне средине, услови прикључака на инфраструктуру, као и друге услове, уколико су предвиђени урбанистичким планом.

Подлоге и постојеће стање

Пројекат се ради на основу подлога. Обавезна подлога за израду техничке документације која третира зеленило је катастарско-топографски план у одговарајућој размери. Уколико на терену постоји дрвеће, катастарско-топографски план обавезно треба да садржи снимљене позиције постојећих стабала, са означеном котом кореновог врата.

Уколико површина за коју се ради пројекат садржи постојеће инсталације, обавезно је прибавити извод из катастра подземних инсталација или друге подлоге које садрже позиције постојећих инсталација.

Остале подлоге за рад могу бити и друге подлоге које треба прибавити у зависности од потреба пројекта.

Пројектант је дужан да пре израде пројекта изађе на терен и у радну карту убележи постојећу вегетацију и све друге релеванте податке за израду техничке документације.

Уколико постоји вегетација, на основу снимка са терена, пројектант је дужан да изради план постојећег зеленила у одговарајућој размери, као и да изради биоеколошку основу са тебелама постојећег зеленила.

План постојећег зеленила треба да садржи: прецизно уцртану позицију стабла са котом кореновог врата и уцртану пројекцију крошње, као и остале потребне напомене.

Биоеколошка основа у табели треба да садржи минимално следеће податке о постојећем зеленилу: тачан назив врсте, прсни пречник дебла (на висини 1,3m), висину дебла чистог од грана, пречник крошње, укупну висину стабла, напомене о оштећењима и деформацијама, оцену стања, предлог интервенција и друге податке значајне за вредновање и одлуку.

У биоеколошкој основи треба јасно да се виде разлози за евентуални предлог сече неких стабала.

Садржај пројекта зеленила

Пројекат којим се дефинише зеленило, поред садржаја који је обавезан део техничке документације за пројекте пејзажно-архитектонског уређења, обавезно садржи: план постојећег стања са табелом биоеколошке основе (уколико постоји зеленило), план садње, приказ инсталација и односа инсталација према местима садње, детаље садње зеленила, нарочито детаље садње у специфичним условима, као и спецификацију садног материјала.

Одрживост зеленила

Пројекат пејзажноархитектонског уређења којим се решава зеленило треба да садржи и решење одрживости зеленила, а кроз одговарајуће техничко или биотехничко решење.

У условима када постоји могућност за интензивно одржавање објеката и потреба за заливањем, обавезан део пројекта пејзажног уређења је пројекат система за заливање или наводњавање.

У условима када се не предвиђа интензивно одржавање, пројектант је дужан да кроз решење и избор врста биљака обезбеди предуслове за одрживост зеленила, у смислу избора врста које не захтевају интензивно заливање, односно избора врста које су отпорне на неповољне услове средине (сушу, загађеност, превелику влажност земљиша и др.).

Пејзажни пројекат треба да обезбеди порозност површине избором порозних материјала који обезбеђују очување воде у земљишту и ублажавање микроклиматских екстрема.

Однос зеленила према објектима и инсталацијама

Решењем у пројекту се обезбеђује потребна удаљеност садница од објеката и инсталација, зависно од врсте дрвећа и врсте инсталације. Уколико није могуће обезбедити довољну удаљеност саднице од грађевинских објеката и

објеката инфраструктуре, потребно је техничких решењем обезбедити заштиту од дејства корена, уз обезбеђење нормалног развоја саднице.

У случају израде пројекта за површине које нису уређене и опремљене инсталацијама, потребно је обезбедити решење зеленила пре решења инсталација, односно обезбедити синхронизацију између пројекта, где ће решење зеленила бити примарно, а решење инсталација бити прилагођено.

У случају израде пројекта за површине које су већ опремљене инсталацијама, потребно је ускладити решење зеленила са трасама инсталација, како не би дошло до конфликта између појединих инсталација и корена или крошњи дрвећа.

Уколико није могуће обезбедити довољну минималну удаљеност између позиције садње и трасе инсталација, пројектант је дужан да пројектује техничко решење којим се узајамно штите инсталације и корен или крошња.

Избор биљних врста

Пројектом пејзажноархитектонског уређења се, између осталог, дефинише избор врста биљака које ће се користити за уређење простора.

Избор врста биљака треба да буде прилагођен поднебљу, условима средине, расположивом простору, будућој намени површине, традицији и амбијенту.

Забрањено је коришћење биљака које имају отровне плодове или листове, као и других штетних врста биљака у зонама школских дворишта, дечијих игралишта, дечијих вртића и сл. простора. У поменутих зонама је забрањен избор следећих врста: тиса (*Taxus baccata* L.), шимшир (*Buxus sempervirens* L.), олеандер (*Nerium oleander* L.), дуготрни глог (*Crataegus crus-galli* L.), гледичија (*Gleditsia triacanthos* L.), нарцис (*Narcissus* sp.), бршљан (*Hedera helix* L.), глицинија (*Wisteria sinensis* (Sims) DC.).

4.6. ИЗГРАДЊА ЗЕЛЕНИХ ПРОСТОРА

Област изградње објеката пејзажне архитектуре, као и за све друге објекте, у општим цртама је регулисана Законом о планирању и изградњи и правилницима који из њега произлазе, али специфичност грађења биотехничког објекта није и не може бити регулисана у таквом основном законском тексту. Зато се у регулативи о зеленим просторима морају обрадити те специфичности. Да би уређеност ове области подигли на виши ниво неопходно је успоставити стандарде и правила грађења – извођења радова, надзора и примопредаје радова, који се неће примењивати произвољно, договорно и добровољно, већ са обавезом која проистиче из законског текста и подзаконских аката. Добро изведен објекат је трајан, одржив, испуњава све своје функционалне, естетске и еколошке захтеве и кошта само онолико колико је било планирано, а тада је у пуној мери и фактор заштите и унапређења животне средине. Тако је и постављен циљ овог дела пројекта – доћи до предлога мера који би:

- водиле стандардизацији извођачких радова,
- учиниле делотворним поступак надзора над извођачким радовима
- утврдиле правила иницијаног одржавања, гарантног рока, примопредаје радова и техничког пријема објеката пејзажне архитектуре.

Извођач радова и одговорни извођач радова

Изградњу зелених простора може да обавља предузетник који је уписан у одговарајући регистар за извођење ове врсте радова. Одговорни извођач радова може бити лице које има одговарајућу лиценцу у области пејзажног уређења.

Специфични припремни радови

Специфичне припремне радње за извођење радова на уређењу зеленила обухватају:

- заштиту постојећег зеленила од механичких оштећења, загађења тла и спречавање промене нивоа земљишта у зони корена постојећег дрвећа;
- утврђивање присуства и лоцирање позиције инсталација;
- обезбеђење квалитетног и здравог садног материјала у складу са пројектом, адекватно допремање и чувања пре садње;
- обезбеђење позајмишта хумусне земље и заштита од коровског семена.

Стручни надзор над извођењем радова

Надзор може да обавља само лице са одговарајућом лиценцом за радове пејзажног уређења. Осим општих послова које стручни надзор обавља у складу са одговарајућим законом о изградњи, у случају извођења радова на уређењу зеленила, стручни надзор треба:

- пре почетка грађевинских радова провери да ли је извршена заштита постојећег зеленила на терену,
- провери врсте, квалитет и здравствено стање садница увидом на терену и увидом у сертификат,
- провери квалитет позајмишта хумусне земље,
- контролише квалитет радова у складу са стандардима струке.

Иницијална нега зеленила као обавеза извођача радова

Велики проблем у пракси извођења радова садње јесте пропадање садница након изградње зелених простора. Зато је иницијална нега зеленила специфичност зелених простора, јер би извођач након извођења радова у складу са пројектом морао да изврши и иницијалну негу зеленила. У досадашњој пракси је било много неспоразума и дилема око ових радова, у смислу обрачуна вредности тих радова, рока трајања, предвиђених мера и сл. Иницијална нега подразумева све оне мере које смањују

стрес биљака услед пресађивања и увећавају шансе њиховог опстанка у периоду након садње и сетве. Предлози су следећи:

- изградити посебан правилник о иницијалној нези којим се дефинишу врсте радова, типизирање радова, трајање, гарантни рок, обрачун реалне вредности, надзор и сл.
- укинути паушални обрачун иницијалног одржавања као 20% од вредности изведених радова
- логично и стручно повезати иницијално одржавање, гарантни рок и примопредају радова,
- ангажовати надзор и у овом делу извођења радова
- пројектом дефинисати радове одржавања
- успоставити мониторинг здравственог стања садног материјала и мониторинг насуте хумусне земље

Технички преглед

Подобност објекта за употребу утврђује се техничким прегледом, а у складу са законима и правилима који регулишу грађење.

Технички преглед зелених простора врши се након обављених радова иницијалне неге.

Упутство за одржавање и гарантни рок

Након техничког прегледа, пре добијања употребне дозволе, извођач радова је дужан

да инвеститору достави писано упутство за одржавање изведеног објекта које садржи мере неге, опис мера неговања, као и календар и учесталост мера неге.

Гарантни рок за грађевинске радове и опрему је 2 године, а за радове на уређењу зеленила 1 година.

Када су у питању јавне зелене површине у надлежности локалне самоуправе, односно града, након добијања употребне дозволе, одржавање објекта се поверава надлежној комуналној организацији, или другој стручној организацији за ту врсту послова.

Инвеститор мора обезбедити даље одржавање објекта склапањем уговора са извођачем радова или другом стручном организацијом која обавља одржавање.

Извођач радова је дужан да отклони евентуалне недостатке уочене током гарантног рока под условом да недостаци нису настали несавесним коришћењем корисника или неадекватним одржавањем.

Уколико инвеститор није обезбедио одржавање објекта, онда гаранција за вегетацију не важи.

Извођење радова обнове и реконструкције

У извођењу радова у вези са зеленим просторима разликују се врсте радова:

- 1) Радови редовног одржавања – изводе се на основу елабората и програма;

- 2) Радови ванредног уклањања зеленила због опасности – изводе се на основу решења надлежног органа;
- 3) Радови биолошке реконструкције (дендрохирургије и сл.) – изводе се на основу елабората;
- 4) Радови на објектима културно-парковског наслеђа – изводе се на основу пројекта, примарно је очување концепције, композиције и стила;
- 5) Радови на заштићеним природним (ботаничким) вредностима – изводе се по посебном пројекту или елаборату, уз обавезу очувања стабла до краја животног века;
- 6) Радови на реконструкцији зеленог простора - изводе се на основу пројекта реконструкције.

4.7. КОРИШЋЕЊЕ ЗЕЛЕНИХ ПРОСТОРА

Зелени простори углавном имају вишеструке улоге: заштитне, рекреативне, биоклиматске, културне и др, али је нека од улога примарна. У том смислу, јавне зелена површине се могу користити у сврху за коју је намењена.

Изузетно, јавна зелена површина се може привремено користити за спортске или културне манифестације, дечије забавне паркове, угостиољску делатност и сл, а на основу одлуке локалне самоуправе. Одлуком локалне самоуправе се дефинише:

- надлежност за издавање дозволе за привремено коришћење,
- процедура прибављања дозволе,
- мере заштите зеленила,
- обавезу враћања у првобитно стање након престанка привременог коришћења и санкције за неиспуњавања обавеза,
- одредбе које регулишу коришћење јавних зелених површина које нису у власништву локалне самоуправе
- казнене одредбе (у посебном поглављу)

Прописом треба таксативно дефинисати дозвољене и забрањене радње (нпр. забрану паркирања, сервисирања возила, убијања животиња, уништавања биљака, депоновања отпада и др).

4.8. ОДРЖАВАЊЕ ЗЕЛЕНИЛА

Област одржавања зелених простора у законском смислу, и још више кроз делатности које је чине у практичном смислу, у великој мери утиче на стање укупне животне средине урбаних целина.

Без обзира на своју комплексност, значај и далекосежност у последицама спровођења, регулисана је само Законом о комуналним делатностима, као делатност под редним бројем 12 (одржавање јавних зелених површина) и дотакнута делатношћу 11 (одржавање чистоће на јавним површинама).

Директно је уређују, у складу са овим Законом, Одлуке јединица локалне самоуправе. На овај начин, ова широка област је тек делимично регулисана.

Надлежности у одржавању, обавезе власника и корисника

Нега и одржавање зелених простора обавезна је у свим облицима својине.

Нега и одржавање јавних зелених површина на територији јединице локалне самоуправе врши се у складу са овим законом, законом који регулише комуналне делатности и одлуком локалне самоуправе, а на основу програма који садржи: начин одржавања, врсту, обим и динамику радова, као и висину средстава потребних за њихову реализацију.

Програм доноси надлежни орган јединице локалне самоуправе.

О осталим зеленим просторима старају се правна или физичка лица који су њихови власници, односно корисници.

Локална самоуправа доноси одлуку о врсти, обиму и динамици радова на одржавању осталих зелених површина које нису у државној својини, а у складу са јавним интересом и потребом очувања хигијене, културолошких карактеристика и изгледа насеља. Ова одлука се односи и на вртове, окућнице, дворишта, пословне просторе и друге приватне површине.

Овлашћења за одржавање

Одржавање јавних зелених површина поверава се правном или физичком лицу на основу спроведеног поступка јавног надметања или прикупљањем понуда у складу са законом.

Одржавање јавних зелених површина може обављати правно или физичко лице које је уписано у одговарајући регистар за обављање ове делатности и које има најмање једног запосленог инжењера са лиценцом извођача.

Мере одржавања

Под одржавањем јавних зелених простора сматра се:

- одржавање хигијене површина;
- резивање, окопавање, заливање и прихрањивање биљног материјала;
- кошење травњака и уклањање корова;
- уклањање и замена оштећеног или осушеног материјала;
- одржавање и обнова: степеништа, стаза, фонтана, платоа, јавних чесми..., мобилијара, обложених косина, дечијих игралишта, спортских терена;
- одржавање и замена инфраструктурних објеката и инсталација; и
- предузимање мера за заштиту пожара, антиерозивних мера и мера за заштиту од других елементарних непогода,

- предузимање мера заштите од штеточина и биљних болести,
- наводњавање или заливање.

Опште мере које се спроводе током одржавања

Забрањује се непланска садња, као и промоција садње новогодишњих јелки на јавним просторима, јер доводи до стихијске садње и непоштовања изведених пројеката зеленила.

Обавезе и мере одржавања зеленила на грађевинским парцелама, до привођења намени

Запуштене површине које нису приведене намени су извори корова. Обавезује се власник да одржава простор.

Депоније биљног отпада

Исказана је потреба за овом врстом депоније. Потребно је регулисати прописом и допуном Закона о управљању отпадом, као и захтевом да се кроз акт локалне самоуправе проблем одлагања реши.

Систем за заливање

Измењеним климатски условима у урбаним срединама, све топлија лета и све дужи периоди без падавина захтевају заливање зеленила. Предлог је да се кроз регулативу и кроз локацијске услове дефинише потреба за водом и увођење аутоматског система за заливање.

Уштеда воде се може остварити и усклађивањем пројектованих врста са измењеном климом и коришћењем LEED стандарда у пројектовању.

4.9. УПРАВЉАЊЕ ЗЕЛЕНИМ ПРОСТОРИМА

Инструменти имплементације и управљања

Инструменти очувања, планирања, пројектовања и одржавања зелених простора су:

- студија предела;
- урбанистички планови;
- стандарди и нормативи;
- катастар (ГИС) зеленила и ГИС биотопа;
- програм уређивања зелених простора.

Надлежни орган за управљање зеленим просторима

Управљање зеленим просторима се поверава органу, односно служби у саставу органа јединице локалне самоуправе. Служба обавља послове у вези са зеленим просторима: предлаже програме развоја, прати спровођење урбанистичких планова, учествује у изради урбанистичких планова, иницира израду потребних студија и истраживања, врши надзор и контролу изведених радова на јавним зеленим просторима, издаје одобрења у складу са законом, успоставља катастар (ГИС) зеленила, прати развој и контролише ажурност.

Програми уређивања зелених простора

На предлог службе која се бави управљањем зеленим просторима локална самоуправа доноси Програм заштите, подизања, коришћења и одржавања зелених простора.

Главни градски пејзажни архитекта

Локалне самоуправе одређују главног пејзажног архитекту. То је лице са високим образовањем, лиценцом из области пејзажне архитектуре, са најмање десет година искуства на стручним пословима. Главни градски пејзажни архитекта, између осталог, обавља послове управљања зеленим просторима:

- члан је комисије за планове,
- члан је стручног тима Градског урбанисте,
- руководи израдом програма,
- руководи пословима службе за зелене просторе,
- руководи израдом програма уређења и одржавање јавних зелених простора,
- члан је тима за дефинисање пројектних задатака за израду планова генералне и детаљне регулације,
- координира рад служби, комисије за процену стабала, издавања локацијских услова, инспекција и сл.

5. ДАЉИ КОРАЦИ КА ИЗРАДИ РЕГУЛАТИВЕ

Пројекат „Законска регулатива као механизам за одрживост зелених површина”, финансиран од стране Министарства за заштиту животне средине је актуелизовао континуирану тежњу Удружења пејзажних архитеката Србије за свеобухватно и системско регулисање проблематике области очувања, унапређења и развоја зелених простора Републике Србије. Резултат пројекта је публикација „Одрживост зелених простора – ка законској регулативи” која представља виђење Удружења за унапређење законске регулативе којом би се уредила поменута област.

Први корак у овој намери, односно рада на пројекту је била анализа постојеће међународне и домаће регулативе из ове и сродних области, која је показала диспропорцију у приступу, па чак и потпуно одсуство већ утемељених стратегија развијених земаља, на пример зелене инфраструктуре која је на нивоу Европске уније већ доведена до статуса прихваћене стратегије која замењује класична решења у урбанистичком планирању, што је посебно значајно у тренутку убрзане урбанизације и претње климатских промена.

Пројектом је Удружење успело и у намери да анимира професионалце – колеге које се срећу са проблемима у пракси, који се са различитих аспеката баве зеленим просторима. Кроз три

тематске радионице дефинисани су проблеми са којим се колеге свакодневно срећу у свом професионалном раду. Том приликом се ишло ка добијању конкретних смерница за уређивање области којима се струка бави: очување, планирање, пројектовање, изградња, управљање и одржавање зелених простора, које су приказане у Прилогу ове публикације.

Један од значајних бенефита пројекта је и квалитетна и интензивна комуникација са представницима Министарства, за коју се надамо да је довела до бољег разумевања потреба регулисања предметне области. Такође, пројекат је послужио и као повод за интензивирање контаката са другим релевантним институцијама и организацијама из области образовања, планирања, пројектовања, изградње и одржавања зелених простора.

Све то је довело до предуслова за систематизовање проблематике ове области. Виђење струке је са једне стране дато кроз конкретне предлоге за измене односно допуне постојећих закона, а затим и разрађено кроз низ тематских смерница које могу да воде детаљнијем регулисању појединих области кроз подзаконска акта.

Време за израду пројекта, иако веома кратко за рад на овако сложеној материји је послужило Удружењу пејзажних архитеката Србије да усмери фокус свог деловања ка систематичнијем

и истрајнијем бављењу законском регулативом. Због тога, све што је наведено, почевши од анализе међународне легислативе, преко анимирања колега из праксе и повезивања са институцијама и организацијама, па до изузетно важних контаката са Министарством за заштиту животне средине, Удружење види „само” као корак у дугорочном процесу рада на унапређењу законске регулативе. Значајан помак, као даљи корак на изради регулативе би свакако било решавања ове проблематике кроз законску процедуру, у ингеренцији Министарства, при чему Удружење стоји на располагању за даљу сарадњу.

Зелене површине су добро од општег интереса и веома ефикасно средство за повећање отпорности градова на климатске промене и ублажавање негативних ефеката убрзане урбанизације. Све то доприноси унапређењу квалитета животне средине, а тиме и бољим условима живота локалног становништва у урбаним срединама. Удружење верује да Министарство такође препознаје наведене бенефите зелених простора и да дели заједничку жељу за наставком рада на овој проблематици.

6. ЛИТЕРАТУРА И ИЗВОРИ ИНФОРМАЦИЈА

Литература

1. Chee Keng Lee, A., Jordan, X., Horsley, J. (2015). Value of urban green spaces in promoting healthy living and wellbeing: prospects for planning. *Risk Manag Healthc Policy*, 8: 131–137. www.dovepress.com/value-of-urban-green-spaces-in-promoting-healthy-living-and-wellbeing-peer-reviewed-article-RMHP. (Преузето 12.09.2018).
2. Вујичић, Д., 1999. Стратегије и методе унапређења квалитета окружења у компакт градовима. *Очување зелених простора у компакт граду*, 179-205. Ур. Богдановић, Р. Друштво урбаниста Београда и Урбанистички завод, Београд
3. Вујичић, Д., Галечић, Н. 2004. Одрживост зелених простора, *Зборник радова Еколошки проблеми градова*, 169-180, Удружење урбаниста Београда, Београд.
4. Вујичић, Д., Јевтовић, А. 2008. Постојеће стање и правци будућег развоја пејзажне архитектуре у области пројектовања и извођења радова. *Зборник радова Савремене тенденције у пројектовању и извођењу радова у инжењерско-техничким областима*, 27-37. Инжењерска комора Србије, Београд.
5. Вујичић, Д., Скочајић, Д. 1996. Могућности повећања зеленила у изграђеном ткиву Београда, *Зборник радова У сусрет ГУП-у 2020*, 182-189, Удружење урбаниста Београда, Београд.
6. Communication from the Commission, 2018. *Communication from the Commission to the European Parliament, The Council, The European Economic and Social Committee and The Committee of the Regions Green Infrastructure (GI) - Enhancing Europe's Natural Capital* /* COM/2013/0249 Final */.
7. Ecosystems and Human Well-Being: Synthesis. 2005. *Millennium Ecosystem Assessment*, Island Press, Washington. www.millenniumassessment.org/documents/document.356.aspx.pdf (Преузето 23.10.2018.).
8. Gill, S., Handley, J.F., Ennos, A.R., Pauleit, S. 2007. Adapting cities for climate change: the role of the green infrastructure, *Built Environment*, 33, 115–133.
9. Зборник радова симпозијума „Зеленило у урбанистичком развоју града Београда”, 1994. Београд.
10. Kaval, P., Baskaran, P., 2013. Key Ideas and Concepts from *Economics for Understanding the Roles and Value of Ecosystem Services, Ecosystem Services in Agricultural and Urban Landscapes*, edited by Wratten, C., et al., 28-42, Willey-Blackwell.

11. *List of Relevant European Teaching Contents in the Studies of Landscape Architecture*, 2011. EU-Teach Project: Implementation of relevant European teaching contents in the studies of landscape architecture, Hochschule Weihenstephan-Triesdorf, ERASMUS-Life Long Learning Programme of the of the European Union.
12. Нацрт одлуке о заштити и унапређењу зелених површина Београда, 2003. Прва фаза Пројекта Зелена регулатива Београда. Урбанистички завод Београда и Град Београд, Градска управа града Београда, Секретаријат за заштиту животне средине.
13. Нацрт плана генералне регулације система зелених површина Београда, 2018. www.beograd.rs/cir/gradski-oglasi-konkursi-i-tender-i/1751510-javni-uvod-u-nacrt-plana-generalne-regulacije-sistema-zelenih-povrsina-beograda_2/. (Преузето 12.09.2018).
14. Пројекат „Дефинисање критеријума и развој информационог система за вредновање градских биотопа за потребе планирања простора”, 2013. Град Београд, Градска управа града Београда, Секретаријат за заштиту животне средине
15. Теофиловић, А., 2013. *Урбанистичко планирање Београда и очување биодиверзитета*. Биолошки факултет Универзитета у Београду. Београд.
16. Urban planning and the importance of green space in cities to human and environmental health. Healthy Parks, Healthy People. <http://www.hphp-central.com/article/urban-planning-and-the-importance-of-green-space-in-cities-to-human-and-environmental-health>. (Преузето 7.10.2018).
17. Цвејић Ј., Бобић, А., Теофиловић А., Тутунџић А., Радуловић С., 2012. Адаптација компакт града на климатске промене: Примена еколошког модела у Београду. *Утицај климатских промена на планирање и пројектовање*, Ур. уредници: Ђокић, В., Лазовић З. Универзитет у Београду, Архитектонски факултет.
18. Шабановић, В., Јевтовић, А., Милићевић, Б., Јацић, Н., Тубић, Љ., Гламочић, Б., Тодоровић, Д., Вујичић Д., Тутунџић, А. (2014). *Водич ка одрживим зеленим површинама*. Град Београд – Секретаријат за заштиту животне средине и Удружење пејзажних архитеката Србије, Београд.

Регулатива

- Закон о водама („Сл. гласник РС”, бр. 30/10 и 93/12)
- Закон о заштити земљишта („Сл. гласник РС”, бр. 112/2015)
- Закон о заштити животне средине („Сл. гласник РС”, бр. 135/04, 36/09, 72/09, 43/11 и 14/16)
- Закон о заштити природе („Сл. гласник РС”, бр. 36/09, 88/10, 91/10 и 14/16)
- Закон о комуналним делатностима („Сл. гласник РС”, бр. 88/11)
- Закон о културним добрима („Сл. гласник РС”, бр. 71/94, 52/11 и 99/11)
- Закон о планирању и изградњи („Сл. гласник РС”, бр. 72/2009, 81/2009 - испр., 64/2010 - одлука УС, 24/2011, 121/2012, 42/2013 - одлука УС, 50/2013 - одлука УС, 98/2013 - одлука УС, 132/2014 и 145/2014, 83/2018)
- Закон о пољопривредном земљишту („Сл. гласник РС”, бр. 62/06, 65/08, 41/09 и 112/15)
- Закон о потврђивању Европске конвенције о пределу („Сл. гласник РС”, бр. 4/11) и др-
- Закон о потврђивању Конвенције о биолошкој разноврсности („Сл. лист СРЈ - Међународни уговори”, број: 11/01)
- Закон о потврђивању Конвенције о очувању европске дивље флоре и фауне и природних станишта (Берн, 19. септембра 1979), („Сл. гласник РС”, бр. 102/07)
- Закон о процени утицаја на животну средину („Сл. гласник РС”, бр. 135/04 и 36/09)
- Закон о репродуктивном материјалу шумског дрвећа („Службени гласник РС”, број 135/04)
- Закон о стратешкој процени утицаја на животну средину („Сл. гласник РС”, бр. 135/04 и 88/10)
- Закон о шумама („Сл. гласник РС”, бр. 30/10, 93/12 и 89/15)
- Конвенција о мочварама које су од међународног значаја, посебно као пребивалиште птица мочварица („Сл. лист СФРЈ - Међународни уговори”, број: 9/77)
- Међународна конвенција за заштиту птица („Сл. лист СФРЈ”, број: 6/73)

- Одлука о уређивању и одржавању паркова, зелених и рекреационих површина („Сл. лист града Београда”, бр. 12/01, 15/01, 11/05, 23/05, 29/07, 2/11, 44/14, 17/15, 35/15)
- Одлука о уређивању и одржавању паркова, зелених и рекреационих површина („Сл. лист града Београда”, бр. 12/01, 15/01, 11/05, 23/05, 29/07, 2/11, 44/14, 17/15, 35/15)
- Правилник о националној листи индикатора заштите животне средине, Службени Гласник Републике Србије, 37/2011
- Правилник о садржини, начину и поступку израде докумената просторног и урбанистичког планирања („Сл. гласник РС”, бр. 64/15)
- Уредба о еколошкој мрежи („Сл. гласник РС”, бр. 102/10)

7. ПРИЛОЗИ

ПРИЛОГ 7.1

Резултати радионица УПАС одржаних 31.10.2018.

Учесници тематских радионица:

Дана 31.10.2018. у склопу пројекта „Законска регулатива као механизам одрживости зелених површина” УПАС је организовало радионице на три теме.

**Радионица 1: ОЧУВАЊЕ ПОСТОЈЕЋЕГ
ЗЕЛЕНИЛА И ЗЕЛЕНИХ
ПРОСТОРА**

Модератор: Драган Вујичић

**Радионица 2: ОДНОС ПРЕМА НОВИМ
ЗЕЛЕНИМ ПРОСТОРИМА
У ПЛАНИРАЊУ, ПРОЈЕ-
КТОВАЊУ И ИЗГРАДЊИ**

Модератор: Љиљана Тубић

**Радионица 3: ИЗГРАДЊА, КОРИШЋЕЊЕ
И ОДРЖАВАЊЕ ЗЕЛЕНИХ
ПРОСТОРА**

Модератор: Душан Тодоровић

Александра Вукићевић, Александра Торбица, Ана Коловић, Бојана Токалић, Борис Радић, Весна Гвозденов, Даница Видицки, Даница Софренић, Дејан Виторовић, Драгана Корица, Драгана Скочајић, Бурђица Иванчевић, Зоран Сремчевић, Јасна Новаковић, Јелена Јовановић, Јелена Симић, Јована Ђорђевић, Јована Петровић, Катарина Јовановић, Катарина Маришан, Љубица Дујановић, Љубомир Попара, Матилда Ђукић, Милица Николић, Милка Главендекић, Милорад Веселиновић, Мирјана Јовановић, Мирјана Милић, Невена Васиљевић, Немања Маринковић, Ненад Ставретовић, Нина Николић, Оливера Т. Лукић, Остојић Марија, Радмила Остраћанин, Радомир Мијић, Рајка Миланковић, Рената Радаковић Шарчевић, Сања Крстић, Сања Поповић, Сања Секулић, Снежана Кеџман, Тијана Црнчевић, Андреја Тутунџић, Нада Јаџић и Весна Шабановић.

Радионица 1: ОЧУВАЊЕ ПОСТОЈЕЋЕГ ЗЕЛЕНИЛА И ЗЕЛЕНИХ ПРОСТОРА

Модератор: Драган Вујичић

Циљ ове радионице је био да прикупи идеје и решења које треба уградити у законску регулативу како би се очувале постојеће зелене вредности: природне целине, групације дрвећа, стабла, станишта... Током ове радионице је постављено 9 питања која су усмерена ка одређеним подтемама у оквиру проблематике очувања постојећег зеленила.

Већина учесника је одговорила на сва питања. Одговори су једним делом потврдили потенцирање проблема који су већ регистровани као битни, али је било и сасвим нових теза које треба узети у обзир.

1. Која је кључна реч (појам) којом треба увести обавезност заштите постојећег зеленила у Закону о заштити животне средине?

Циљ овог питања је био да се одреде кључни појмови које треба уградити у чланове Закона о заштити животне средине, а којима се дефинишу општа начела и циљеви заштите зеленила и зелених простора.

Појмови за дефинисање

- зелена површина, зелена инфраструктура, зелени коридори, јавно природно добро...

Начела

- зеленило је јавни интерес
- елемент одрживости средине
- део заштите биодиверзитета, сервис екосистема
- амбијентална целина
- зеленило има статус постојећег објекта

Циљеви

- заштита средине
- унапређење микроклиме, борба против климатских промена/топлотног острва
- хуманије окружење, здравље, квалитет живота
- унапређење амбијента
- унапређење зеленог фонда
- очување порозности тла
- формирање базе - катастра зеленила

Потенцијални чланови Закона о заштити животне средине

- дефинисање зеленила као јавног добра/вредности које се чува
- формулисање обавезности израде катастра зеленила у урбаним срединама као део базе података о простору

- обавезност прилагођавања плана постојећим зеленим вредностима простора и издавања локацијских услова за зеленило
- обавезност валоризације постојећег зеленила пре пројектовања и изградње
- обавезност прилагођавања (свих врста) пројектата постојећем стању зеленила
- обавезност плаћања компензације за евентуалну сечу
- обавезност локалне заједнице да одржава зелене просторе и да донесу градске одлука о зеленилу...
- увођење закона или подзаконског акта о зеленилу

2. Како законским решењем приморати градове Србије да формирају катастар (ГИС) зеленила?

Циљ овог питања био је да се одреди законски поступак увођење Катастра/ГИСа зеленила (ниво обавезности, динамика, рокови, надлежност, подручје, могуће стимулације...)

Опште

- катастар треба да буде део свеукупне базе података о простору
- катастар је регистар зелене инфраструктуре
- део је мониторинга заштите животне средине

Поступак

- едукација доносиоца одлука о потреби
- поступност увођења, обавезујући рокови корак по корак
- обавеза је да се сваки пројекат укључи у ГИС одмах по реализацији

Финансирање

- формирати фонд за ГИС
- обезбеђивање опреме / средстава конкурисањем
- подстицајна средства државе
- тражити резултате трошења за ту намену
- одбијање неких облика финансирања уколико општине немају катастар
- пореске олакшице за оне који формирају катастар
- могућност наплате информација из ГИС-а (?)

Стручност

- обука стручњака (за примењивање ГИС-а) из средстава намењених за катастар
- обавезно укључење пејзажног архитекте
- сарађивање са осталим струкама
- сва јавна предузећа сарађују у изради катастра

Техничко решење

- осигурати техничко решење - универзални модела ГИСа за све градове на републичком нивоу

Остали предлози

- оформити лоби
- без корупције
- обавеза тачности података

3. Како прописом приморати планере да плански штите и чувају постојеће зеленило?

Циљ овог питања био је да се прикупе елементи за законска решења и правила која ће у фази планирања простора обезбедити одређен ниво обавезности заштите постојећег зеленила (од уништавања због изградње или небриге).

Опште

- коришћењем катастра који се редовно ажурира
- дефинисањем шта тачно подразумева постојеће зеленило
- третирањем зеленог простора као јавног природног добра
- у оквиру ГИС-а да буде евидентирати вредност зеленог фонда и заштићена
- забраном пренамене зелених површина
- увођење градског пејзажног архитектуре / сарадника градског урбанисте
- израдом стандарда (% и структура зеленог) на планерском нивоу

Правила

- обавезан излазак планера на терен
- коришћење биотоп фактора у раду
- израда преходне студије
- обавезност учешћа пејзажног архитектуре у планирању (и сарадња са колегама које се баве том проблематиком)
- у структури планских комисија да буде ПА
- усаглашавање заузетог и слободног
- да се даје информација о локацији са зеленилом на нивоу урбанизма

Мере

- суспензије, суд части, казна
- преиспитивање лиценце за оне који не испуњавају услове

Остало

- заштита од дневне политике
- планерска заклетва („луда” идеја)

4. Како приморати инвеститора да чува постојеће зеленило приликом инвестирања у изградњу објеката?

Циљ овог питања је да се пронађу законска решења којим ће инвеститор који финансира градњу бити стимулисан или приморан да сачува вредно постојеће зеленило.

Казнене мере

- забрана градње - одузимање грађевинске дозволе
- новчана казна
- новчана компензација и/или компензациона садња
- суд части за инвеститоре

Стимулативне мере

- награда/финансијска стимулација
- смањење таксе као подстицајна мера
- едукација инвеститора (о економској добити, о еколошким бенефитима, одговором зашто чувати зеленили)

Мере контроле

- прописивање чувања зеленила (увођење обавезног процента зеленила које се мора задржати)
- подаци из катастра зеленила
- егзактна процена вредности зеленила у поступку добијања грађевинске дозволе (експертско мишљење за процену економске и еколошке вредности) - снимак вегетација са биоеколошком основом
- стручни надзор (који не треба да буде формалан)
- инспекцијска провера

5. Шта треба да буду обавезни улазни подаци за пројекат како би се сачувало зеленило?

Циљ овог питања је био да се изради попис потребних података (у вези са зеленилом) који ће представљати улаз (основу) за израду билог ког пројекта (и арх, грађевинског) и који ће пројектанту скренути пажњу да неизграђен простор НИЈЕ ПРАЗАН простор, већ наслеђена вредност коју треба вредновати и поштовати.

Подлоге

- детаљан КТП - геодетски снимак са висинском представом и позицијама стабала и снимком коте кореновог врата
- катастар постојећих инсталација
- власништво
- катастар зеленила, сателитски ажуриран на дневном нивоу
- снимак (план) и спецификација постојећег зеленила (табела)

Услови

- услови из плана
- услови ЈКП зеленила за све пројекте

Истраживања пре пројектовања

- обавезан излазак на терен
- израда биоеколошке основе број и стање индивидуа
- експертиза здравственог стања са предлозима за санацију и процена потреба за контролом и третирањем зеленила

- анализа постојања ендемичних, угрожених, заштићених врста
- анализа утицаја постојећег зеленила на намену простора
- оцена физиолошке зрелости зеленила, одрживости и дуговечности
- процена вредности постојећег зеленила и компензационе мере уколико се захтева сеча или казна због уклањања без одговарајућег одобрења
- последице уклањања на окружење
- сагласност на пројекат да даје онај ко је издао услове
- обавезан проценат и структура зеленила
- узети у обзир окружење ради закључка шта је важно штитити
- green space фактор
- биотоп фактор
- план постојећег стања да се ради пре пројекта за грађевинску дозволу
- обавеза валоризације постојеће вегетације пре одобрења
- прилагодити пројекат постојећој вегетацији
- пре грађења обавезна повратна информација комисије шта се мора очувати
- комунални надзор током рада, надзор пејзажног архитекте
- прописана обавеза изласка пројектаната на терен
- приликом плана прво да се провуче високо зеленило затим остале инсталације

6. Како приморати да сви пројектанти чувају постојеће зеленило при изради пројекта?

Циљ питања је био да се прикупе елементи за правила којима би се (сви) пројектанти обавезали или стимулисали да чувају постојеће „зелене“ елементе у простору.

Опште / принцип

- зеленило да добије пун статус објекта (као друге грађевине)
- израда стандарда (и о структури зеленила – спратности)

Услови и правила

- услови дати у плановима, дефинисана правила грађења
- конкретнији услови зеленила (или др. јавне комуналне куће)

Едукација за пројектанте који нису ПА

- упутити их на бенефите
- консултације са пејзажним архитектом
- стручним разговором и утврђењем са другим струкама
- едукација и стандарди који важе у ПА да буду доступни и другим струкама

Мере

- казнена политика
- одузимање лиценце
- суд части за оне који не поштују принципе

7. Којим правилима градње приморати извођача да очува постојеће зеленило приликом извођења?

Циљ питања је био да се формулишу правила чијом применом би се боље чувало зеленило приликом извођења радова.

Правила

- изградити правилник о заштити - прописи да буду јасни и широко доступни
- кроз техничку документацију/пројекат испројектовати заштиту
- мере техничке заштите да су део предмера и предрачуна, као и опис позиције у припремним радовима
- дорада и примена техничких стандарда за очување зелених површина и дефинисање механичке заштите
- јасно постављена вертикална и хоризонтална заштита зеленила
- обавеза чувања земљишта

Надзор

- присуство стручног надзора
- стручне консултације уколико извођач није ПА, или ангажовање стручњака
- казнена политика (везано и за надзор и извођача)
- надзор и над земљаним радовима
- обавезност техничког пријема објекта и за терен и за зеленило, употребна дозвола за зеленило

8. Ако је новчана компензација за сечу постојећег дрвећа један од елемената могуће заштите, наведите који све елементи треба да се вреднују за свако стабло и да уђу у формулу за израчунавање компензације.

Циљ питања је прикупљање елемената за израду што комплетније формуле за израчунавање вредности стабла ради новчане компензације у случају сече

Карактеристике стабла

- врста (реткост, ендемит, аутохтона врста, значај врсте)
- старост стабла
- дуговечност врсте
- здравствено стање/виталност

- биоеколошка оцена
- хабитус и оцена декоративности
- еколошка вредност
- тржишна вредност
- могућа историјска вредност стабла

Локација стабла

- категорија/величина насеља
- локација, оцена локације и позиције стабла (нпр. однос зелених површина у односу на изграђени део), да ли је стабло део састава зеленог коридора
- да ли је уклањањем угрожен биодиверзитет
 - да ли стабло представља хабитат (за птице и друга жива бића)
- да ли је разбијање склопа негативно (уклањањем индивидуе која је штитила друге биљке и жива бића) или позитивно (развиће осталих)

Остали предлози о компензацији

- увести компензација и за сваки m2 (не само за стабла)
- повећање фактора 4,2 који се користи од увођења формуле
- применити франкфуртску одлуку за заштићена подручја и појединачна стабла
- извршити техно-економску анализу свих параметара

9. Да ли имате још нешто битно да додате?

Циљ питања је регистровање разних других проблема и решења, а које присутни сматрају битним за задату тему.

Предлози као допринос конкретној теми

- Увести нову категорију заштите зеленила, нижу категорију од споменика природе, али као инструмент за више утицаја
- Радити студије процене утицаја везане за зеленило
- Решавати проблем малог процента зелених површина у додиру са тлом на парцели
- Уочен проблем – све мање зелене површине, све ситније дрвеће (лоптасти и патуљасте варијетети и сл.)
- Дрвеће (као зелена инфраструктура) да има приоритет у односу на инсталације (нпр. дрвореди)
- Решити проблем заслањивања земљишта зими
- Регулисати такозвану сечу у главу у извођењу и одржавању
- Омогућити градској комисији улаз на приватне поседе како би се контролисала бахата сеча стабала
- Уколико постоји ГИС то би поједноставило и појефтинило издавање локацијских услова

Остали општи предлози (изван/изнад законске регулативе)

- Смањити необазривост, недостатак комуникације између завода и управљача заштићених зелених површина
- Радити на повећању свести грађана
- Свест грађана (едукација) о значају, али и да су они ти који финансирају одржавање тиме што пуне буџет
- Регулисати међуодносе управљача, завода за заштиту природе и власника
- Увођење професионалне одговорности Завода за заштиту природе

Радионица 2: ОДНОС ПРЕМА НОВИМ ЗЕЛЕНИМ ПРОСТОРИМА У ПЛАНИРАЊУ, ПРОЈЕКТОВАЊУ И ИЗГРАДЊИ

Модератор: Љиљана Тубић

1. Да ли је потребно дефинисати протокол података потребних за израду планске документације који се односе на планирање отворених и зелених простора и који су то неопходни подаци?

- да, потребно је, у зависности од типа простора
- ниво и садржај података зависи од нивоа планског акта (просторни план, ГУП, ДУП, урбанистички)
- управно тело јединице локалне самоуправе се мора консултовати за сваку одлуку о изради просторно – планске документације (Град Београд- ЈКП Зеленило)
- укључити и заштититу постојеће вегетације у оквиру планског документа
- увести термин „зелена инфраструктура”
- условити обавезно резервисање простора за дрвореде и повезивање зеленила у целину (често инсталације заузму сав слободан простор)
- протокол података законски озваничити
- дефинисати као трајно решења
- да се зелене површине не третирају као не-изграђено градско грађевинско земљиште, већ земљиште које има своју специфичну функцију, примарно у пружању еколошких услуга
- потребан је јединствен протокол на нивоу државе
- подаци треба да обухватају шири контекст
- формирање катастра зелених површина
- преформулисати постојећа правила која се односе на растојања и однос инфраструктуре и стабала
- валоризација постојећег зеленог фонда
- потребно је увести протокол података и који треба да буде обавеза
- да, потребно је
- опис зеленог простора са еколошког, историјског, културног и социјалног аспекта
- доступност података надлежних институција за потребе израде планских докумената
- учешће Србијашума
- потребно је дефинисати податке
- описати атрибуте постојећег зеленила
- дефинисати информациону основу за потребе израде планске документације у односу на ниво плана
- неопходан је катастар зеленила као информациона основа
- дефинисати метод валоризације вегетације и зелених простора

2. Да ли сматрате да треба унапредити постојеће методе вредновања зелених простора и на који начин?

- уважити и социјални аспект зелених простора и њихов утицај на локалну заједницу
- унапредити образовање
- обавеза евидентирања постојећих зелених површина као улазни податак
- унапредити постојеће методе валоризације зелених простора, очување постојеће вегетације и обавеза уклапања у планска и пројектантска решења
- укључити економску вредности дрвећа и вегетације уопште
- формула за валоризацију стабала са буде дефинисана законским актом
- укључивање експерата
- процена економског и еколошког значаја
- вредновати (колорит, разноврсност, динамичност, утицај на шири контекст, одрживост)
- вредновање у односу на еколошки значај зеленог простора
- процена стабала по основу еколошког значаја
- сервис екосистема
- улога у борби против климатских промена
- контрола извршњног вредновања
- (модел!!!) у циљу смањења субјективности
- потребна дефиниција зелене површине

- типизирати документа
- вредновати зел. површине према величини, према локацији и према еколошком фактору
- амбијенталне вредности увести као један од фактора вредновања
- потребна је свеобухватнија анализа приликом вредновања (микроклима, састав земљишта итд)
- увођење нових параметара (културноисторијске вредности)
- потребно је унапредити
- унапредити садшњу методологију у складу са конкретним потребама
- одговорност у раду
- вредновање вегетације и према зонама
- применити методе које се користе у свету
- уврстити и процену стања земљишта
- вредност зелених површина изразити кроз економску вредност
- присуство ентомолошких и фитопатолошких обољења
- вредновати и екосистемске услуге које зеленило врши

3. Да ли треба унапредити законске инструменте заштите постојећих зелених простора у процесу планирања (у плановима, законима, правилницима итд...)?

- јачање институционалне сарадње
- увести новчане казне

- давање субвенције и погодности инвеститорима за подизање зелених површина као подстицај
- увођење стандарда и норми у ПА
- укључити обавезно и пејзажног архитекту у израду изваштаја о процени утицаја плана на животну средину
- систем заштите зеленила дефинисати према типу зеленила
- планирану зелену површину не треба да чини само травњак, већ и остале категорије зеленила у складу са просторним могућностима и наменом
- уважити еколошки значај зеленила као један од фактора значајних за заштиту
- треба унапредити кроз законску регулативу која је у припреми
- строжије казне за узурпирање и уништавање зелених површина
- бенефиције за инвеститоре који планирају веће зелене површине од минимално прописаних на својим грађевинским парцелама
- потребно је дефинисати минималну површину којом се може сматрати зелена површина
- забрана пренамене зелених површина осим у законом дозвољеним случајевима (нпр. као што је дефинисано Законом о шумама и пољопривредном земљишту)
- закон треба да обавезује заштиту а план да споводи
- потребна је законска заштита на вишем нивоу од правилника

- увођење подстицајних мера за одржавање зелених површина
- увођење казнене политике
- направити правилник по коме се дефинише и вреднује вредност зелене површине

4. Које су слабе тачке конекције законске и планске регулативе које се односе на зелене просторе?

- министарства морају да се укључе у праћење спровођења законске регулативе везане за њихов сектор у плановима
- комисија за сечу која наплаћује таксу треба да испрати да ли је извршена компензациона садња
- недостатак закона о зеленилу и неовољна покривеност постојећим законима
- нема санкција за непоштовање закона у процесу планирања
- законска регулатива мора да се примењује безусловно без манипулације са подзаконским актима
- инвеститорски притисак на планере
- Закон о планирању и изградњи не третира подједнако објекте архитектуре и биотехничке објекте
- није постигнута хармонизација закона, што доводи до конфликта различитих закона приликом њихове примене у плановима
- неадекватне дефиниције и појмови,

неусклађена терминологија у законима (различно тумачење користи се као средство манипулације)

- не примењују се сви закони равноправно када су у питању зелене површине (ЗПИ је доминантан)
- утицај интереса инвеститора
- зелени просотри се не сагледавају у ширем контексту
- непостојање употребне дозволе за зеленило
- недостатак адекватне законске регулативе и информационе основе
- недостатак хармонизације закона
- манипулација грађевинским дозволама

5. Које су могућности унапређења планирања зелених простора у контексту климатских промена (регулација температуре ваздуха, „flood water management”...)?

- неопходно повезивање мањих зелених површина у целину
- дефинисати однос порозних и непорозних површина
- одредити минимално потребан % зелених површина за сваки град у односу на његов положај у окружењу и доминантну привреду (повећано загађење, недостатак шума на ширем простору, неповољни климатски услови итд.)

- примена немачких метода (планови дефинишу потребну засену, начин поплочања..)
- увођење заливног система на зеленим површинама
- планирати више површина под шумама
- озелењавање фасада
- дати предност аутохтоним врстама и врстама које су адаптивније на дате услове средине при планирању нових зелених површина
- зелени кровови
- дефинисати карактеристике вегетације у циљу веће отпорности на климатске промене
- каптирање и пречишћавање кишнице преко зелених кровова и њена употреба за заливање
- повезивање зелених површина и водотока (плаво-зелени коридори)
- транспарентност у процесу планирања
- зелене површине у стратешкој процени утицаја треба да имају статус једног од индикатора стања животне средине
- пошумљавање и подизање заштитних појасева, јачање система зелених површина
- награде за пројекте који иновативним решењима доприносе унапређењу животне средине
- укључити зелене површине као инструмент у управљању површинским водама

- спровођење акционих планова који се односе на климатске промене
- дефинисати све потребне релевантне учеснике у процесу планирања везно за климатске промене (зеленило, шумарство, водопривреда, итд..)
- каптирање кишнице
- бенефит за таксе за кишну канализацију у случају када постоји кровни врт
- равномеран распоред зелених површина у циљу смањења ефекта „врелих острва”
- постављање стратешких циљева и на локалном нивоу
- зонирање према угрожености од утицаја климатских промена
- дефинисање и увођење појма зелене инфраструктуре као климатске инфраструктуре у Закон о заштити животне средине

6. Са којим проблемима се најчешће срећете приликом израде свеске 9. која је саставни део елабората за добијање грађевинске дозволе?

- лош урбанистички пројекат
- лоше формулисани услови
- непостојање дефиниције објекта пејзажне архитектуре у Правилнику о садржини, начину и поступку израде и начин вршења контроле техничке документације према класи и намени објеката

- оспоравање делова пројекта који се оверавају лиценцом 373
- неусаглашеност услова
- обавеза да се у свим случајевима прибаве услови ЈКП „Зеленило-Београд”
- нису увек укључене све релевантне институције

7. Да ли треба ближе дефинисати поступак техничке контроле пројеката ПА (узимајући у обзир специфичности) и на који начин?

- увести протокол за техничку контролу на нивоу ПГД-а
- ПЗИ се у већини случајева разликује од ПГД-а
- увођење техничке контроле ПЗИ
- непотпуне подлоге - без детаљног снимка постојеће вегетације
- недовољно информација у ПГД
- ближе дефинисати услове и већа усаглашеност са претходном документацијом
- треба да укључи и процену квалитета земљишта
- обавеза да контролу ПА пројеката врши стручно лице са лиценцом 373
- консултација са стручњацима чији су порјекти саставни део пројеката ПА (грађевинци, електроинжењери, хидроинжењери, стручњаци за ерозију итд...)

8. Да ли треба и зелене површине у приватном власништву обухватити законском регулативом?

- да, у смислу обавезе одржавања
- да, оне су саставни део мреже зел. површина
- урадити катастар капиталних и вредних стабала и/или приватних зелених површина изузетне вредности
- направити правилник на нивоу локалне самоуправе за уређење приватних парцела
- обавезно одржавање
- направити обавезујући минимум озелењавања
- да, највећа површина приватних објеката учествује у систему зеленила
- да, тако што ће се зелене површине дефинисати као јавно природно добро
- спречавање и уклањање без дозволе

9. Да ли треба увести стандард, која је то најмања површина под зеленилом која се може третирати као зелена површина?

- да, али је много важнији садржај те површине, позиција, значај са аспекта заштите природе и културног наслеђа
- стандард за величину зелене површине дефинисати у односу на зоне граде

- стандард за минималну величину зелене површине треба да износи 100m² у центру града
- у планирање увести стандард за минималну површину под зеленилом која се може третирати као зелена површина
- да, у складу са локацијом зелене површине (зона)
- треба дефинисати појам зелене површине

10. Како ојачати институционалне везе: НАДЛЕЖНОСТ > СПРОВОЂЕЊЕ > КОНТРОЛА> САНКЦИЈЕ

- увести санкције на свим нивоима непоштовања закона
- увођењем градских пејзажних архитеката у јединице локалне управе који ће бити у извршној власти и моћи да утичу на контролу спровођења закона и планова у везаних за ПА
- већа комуникација
- формулисањем заједничког интереса
- увести у наш закон појам „узбуњивача” који већ постоји у неким пр законима
- јасна процедура техничке контроле
- лобирање
- доступност информација
- законом

Радионица 3: ИЗГРАДЊА , КОРИШЋЕЊЕ И ОДРЖАВАЊЕ ЗЕЛЕНИХ ПРОСТОРА

Модератор: Душан Тодоровић

ИЗГРАДЊА НОВИХ ЗЕЛЕНИХ ПРОСТОРА

Циљ овог дела Радионице је био да се дође до предлога који би водили типизирању описа и редоследа, као и стандардизацији извођачких радова у пејзажној архитектури.

Како би успостављање претходног имало адекватан одраз у пракси, од учесника су тражени предлози мера којима би се уједначио и учинио делотворним поступак надзора над извођачним радовима.

На крају, изабрана је стална „болна тема” извођачких радова - иницијално одржавање. Веома значајна сама по себи и као спона ка следећем поглављу Радионице 3.

КОРИШЋЕЊЕ И ОДРЖАВАЊЕ ЗЕЛЕНИХ ПРОСТОРА

У овом делу Радионице, акценат је стављен на питање обавезности одржавања, начина за успостављање и механизма за спровођење успостављених обавеза.

Тражени су предлози којима би се обавезом одржавања обухватили простори који до сада нису били, или нису могли бити обухваћени.

Бавили смо се темом која је некако измицала пажњи – одржавањем и очувањем зеленила као чиниоца амбијенталних вредности урбане

средине, као и радњама које ту амбијенталну вредност нарушавају.

Осим тога, и питањима самоникле вегетације неуређеног грађевинског земљишта, проблемом неопходне депоније биљног отпада, али и питањем аутоматског заливања на јавним градским зеленим просторима.

Учесници су својим одговорима иницирали још многа питања која заслужују даљу разраду и указују на комплексност и значај ове проблематике.

Део 1 - ИЗГРАДЊА НОВИХ ЗЕЛЕНИХ ПРОСТОРА

Питање 1: Који је пут ка стандардизацији извођачких радова у ПА ?

Одакле почети?

- кроз законску оквир – допуном чл.14 Закона о заштити животне средине, који захтева примену стандарда у коришћењу и заштити зелених простора
- кроз пројекат о стандардизацији који би водио Шумарски факултет
- кроз анализу и примену постојећих домаћих стандарда
- коришћењем постојећих стандарда из окружења

- паралелним сагледавањем европских мера
- применом искуства из праксе

Како успоставити примену?

- увођењем у законски оквир
- у поступку стандардизације обухватити обавезност и контролу примене стандарда
- кроз едукацију створити свест о неопходности примене стандарда
- кроз строг стручни надзор лиценцираног инжењера ПА
- кроз правилнике струке обавезати инжењере ПА на примену стандарда
- обезбедити унакрску примењивост стандарда у свим областима деловања струке

Питање 2: Како видите типизирање описа и редоследа обављања појединих врста радова у ПА ?

Одакле почети и шта урадити?

- у оквиру УПАС формирати типски каталог радова
- формирати експертски радни тим на нивоу струке
- дефинисати терминологију
- испратити све позиције од провере квалитета садног материјала до примопредаје објекта
- користити постојеће описе и искуствени оквир

- преузимањем свих потребних елемената из норми и описа грађевинске и других струка, у циљу препознатљивости и примењивости
- потпуна усклађеност стандарда и техничких описа
- каталог радова унети у форму подзаконског акта

Шта следи?

- радити на нормирању описаних радова: потребно време, материјали, потребна радна снага, потребна механизација...
- променити уврежени став да радови ПА припадају групи завршних радова и да их нема у претходним радовима

Питање 3: На који начин би се уједначио и оснажио поступак надзора у области извођења радова у ПА?

Шта урадити?

- законом регулисати да послове надзора обавља искључиво инж. ПА са лиценцом 474 или 373
- посебно едуковати колеге за вршење послова надзора
- да лиценцирани инж. ПА као надзор инсистира на примени стандарда, и у ситуацијама када недостају прецизни описи у пројекту
- укључити надзор у припремним фазама, пре отпочињања радова

- радом надзора створити код извођача свест да је једино исправно радити по стандарду
- оформити механизме контроле рада надзора
- казним одредбама

У циљу боље спроводивости

- осим надзора који ангажује инвеститор, увести обавезан извођачки надзор
- институционално обезбедити примену законске обавезе ангажовања и поштовања рада надзора

Питање 4: На чему треба да се базира и шта да сади правилник за спровођење иницијалног/инвестиционог одржавања нових објеката ПА?

Пре свега

- на нивоу струке донети Правилник о иницијалном одржавању
- укинути паушални обрачун иниц. одржавања као 20% од вредности изведених радова
- укинути термин „инвестиционо” одржавање. Ускладити терминологију
- повезати гарантни рок и иницијално одржавање
- иницијално одржавање спроводити до фактичке примопредаје
- не повезивати а приори период одржавања са вегетационим периодом

- ангажовати надзор и у овом делу извођења радова (накнадна оштећења грађевинским и другим радовима, немар власника кућних љубимаца, временске непогоде ...)

Шта обухватити?

- реално описати и представити значај радова иниц. одржавања
- трајање, начин и елементе за обрачун реалне вредности
- реално описати и обрачунати разлике појединих простора у односу на типичне (ако их има)
- раздвојити предају објекта од предаје радова озелењавања
- правилником поштовати календар (период године), обим, врсте и интензитет активности у радовима одржавања и вредност ускладити са тим
- издвојити посебно захтевне објекте / просторе
- типизирање радова — позиције по категоријама зелених простора
- доступност површина које су предмет одржавања
- доступност водоводних, електро и других инсталација
- користити препоруке произвођача (садног материјала, опреме...) у дефинисању описа радова одржавања
- мониторинг здравственог стању садног материјала

- мониторинг насуте хумусне земље (на коровске, инвазивне врсте, штеточине ...)
- установити обрачун и наплату радова на месечном нивоу
- користити искуства из других струка и земаља

Шта је такође могуће?

- допустити понуђачу да саостално уговара вредност иниц. одржавања у зависности од конкретних услова

Иновативни предлози.

- новим и иновативним искуствима кориговати досадашњи приступ иниц. одржавању
- обезбедити услове за самоодрживост објекта
- користити садни материјал у складу са конкретним условима, уместо уношења појединих врста „по сваку цену”.

Део 2 – КОРИШЋЕЊЕ И ОДРЖАВАЊЕ ЗЕЛЕНИХ ПРОСТОРА

Питање 5: Како успоставити обавезност одржавања зелених простор на нивоу вишем од одлуке локалне самоуправе?

Примарно ...

- дефинисати дугорочне и краткорочне циљеве стратегије коришћења и одржавања зелених простора

- дефинисати компетентност у систему доношења и усвајања плана и програма
- дефинисати реалне капацитете и концепт који ће омогућити пуну спроводивост плана и програма одржавања
- дефинисати компетентност /стручност извођача радова
- установити полазиште у законском тексту који повезује адекватно коришћење и одржавање са очувањем животне средине

Како то постићи?

- пронаћи „заједнички именитељ” за све градске одлуке о зеленилу
- градски пејзажни архитекта/ пејз. архитекта у локалној управи
- локалну средину стимулирати бенефитима – приходовањем од такси, бенефитима од државе
- не дозволити настајање и опстајање запуштених простора
- када је све претходно регулисано, увођењем строгог кажњавања

„Мекши начини”

- едукација
- коришћење медија
- развијањем свести и друштвене одговорности

Питање 6: Како успоставити обавезу и механизме одржавања јавних зелених простора, који су ван програма и надлежности локалних ЈКП ?

Примарно ...

- дефинисати зеленило као јавно добро, сходно томе и оно које се налази на приватном земљишту је у општем јавном интересу
- ако је одржавање зеленила дефинисано као „делатност од општег интереса”, обавеза мора деловати на целокупној територији за коју је надлежан орган - доносиоц Одлуке о одржавању

Како то постићи?

- проширењем Катастра зелених површина на све просторе у урбаној средини, без обзира на структуру власништва
- обавезу одржавања зеленила повезати са основним принципима Закона заштити животне средине и Закона о јавном здрављу
- обавезу одржавања дефинисати законом
- обухватити једнако власнике/кориснике приватних поседа, као и кориснике изграђеног приватног земљишта у јавној употреби (правна лица, физичка лица, стамбене заједнице ...)
- осим законске обавезе, власницима земљишта које треба обухватити одржавањем, понудити план и програм усаглашен са Одлуком града / локалне самоуправе

- законски уједначити начине коришћења и неге за целу територију града
- развијати еколошку и друштвену свест
- активирањем локалне заједнице у смислу заштите животне средине

Како финансирати?

- путем олакшица стимулисати грађане, власнике, стамбене заједнице ... који редовно одржавају зеленило на просторима чији су власници или корисници
- увести градску таксу
- увести „зелени динар”
- финансирати из средстава наплаћених од компензације и казни за бесправну сечу
- радом комуналне инспекције, од наплате казни за неодржавање
- успостављену законску обавезу наплаћивати кроз „Инфостан”

Како реализовати?

- повећањем капацитета локалног ЈКП
- покушати са јавно-приватним партнерством
- успостављањем критеријума за ангажовање стручних извођача (прдузећа, предузетника)
- пружањем стручне помоћи (радом инж. ПА) у циљу дефинисања потреба за одржавањем сваког конкретног зеленог простора, што би претходило ангажовању извођача путем јавне набавке, а потом и омогућило контролу обима и квалитета изведених радова
- контролом, казним мерама

Питање 7: Ваши предлози за очување вегетације амбијентално вредних урбаних целина – јавни простори и зоне индивидуалног становања – нова градња на тим просторима?

Који су први кораци?

- одредити и класификовати амбијентане целине
- мапирати и описати амбијентално вредне целине
- дефинисане амбијенталне вредности увести у базу података
- законом ставити под заштиту и утврдити мере очувања
- зеленило обухватити конзервацијом амбијенталних целина

Потом ...

- законом регулисати обавезу уклапања амбијентално вредних простора у нове изграђене структуре
- типизирати локацијске услове за поједине делове града из аспекта историјског, културног, еколошког, туристичког или неког другог значаја
- унети у планове (деталније) очување постојеће вегетације, која мора бити унета у катастар непокретности (за јавне површине – обавеза јавних предузећа, за индивидуалне – да подлога за израду ИДР-а обавезно садржи постојећу вегетацију)
- не дозволити да се лакше посеже за новчаном компензацијом, уместо поштовања строгих и прецизних локацијских услова

- спречити уклањање вредног зеленила услед обједињавања грађевинских парцела за нову градњу (посебно у деценијама старим зонама индивидуалног становања)
- успоставити минимум општих услова за одржавање зеленила приватних окућница – слика града

Како омогућити спровођење

- применити забрану сече пре израде вредновања зеленила и изласка Комисије за сечу
- дозволити Комисији да поново има могућност уласка на приватни посед
- повећањем капацитета инспекцијске контроле; ангажовањем стручно оспособљених инспектора
- повећати казне за противзакониту сечу и било које друго противзаконито поступање у контексту ове теме

Питање 8: Место и улога инжењера ПА у структури рада локалне самоуправе ?

У процесу одлучивања

- градски пејзажни архитекта
- члан стручног тима / саветник Градског урбанисте
- руководилац радног тима за израду плана и програма за уређење и одржавање јавних градских зелених простора

У оперативним пословима

- референт на издавању локацијских услова
- рефрент на издавању услова на заштити животне средине
- у поступку издавања грађевинске дозволе обавезан преглед пројекта зеленила и уређења терена од стране ПА
- као лиценцирани пројектант и извођач у ЈКП, у надзору, у Комисији за сечу
- на пословима изградње и одржавања објеката ПА
- у мониторингу и инспекцијском надзору (еколошке и комуналне инспекције)
- у инспекцијским пословима на заштити здравља украсних биљака, раном јављању о инвазивним врстама...
- у градским секретаријатима за урбанизам, заштиту животне средине, комуналне и стамбене послове

У едукацији

- на градском нивоу формирати тело које ће се бавити организовањем едукативних радионица о заштити животне средине, природе, јавног здравља, комуналног реда... на свим нивоима образовања

Питање 9: Ваш став о обавези имерама одржавања слободних површина до привођења предвиђеној намени

- донети законска и подзаконска акта која ће регулисати ову област
- утврдити минимум обавезујућих мера
- установити обавезу одржавања без обзира на структуру власништва и степен уређености
- не дозволити да се девастирањем, грађевинским радовима без стручног надзора, вредна вегетација претвори у безвредну, а уређено земљиште, преманеном у - неуређено
- инсистирати на бољој сарадњи са урбанизмом - када у моменту издавања услова инвеститор не достави списак вредновања и скице постојеће вегетације, што је битно јер је постојећа вегетација врло често занемарена
- подстицати очување и одржавање вредне вегетације, смањењем пореза на имовину у неком проценту
- стриктно спроводити казнену политику

Питање 10: Ваш став о потреби формирања депонија биљног отпада у градовима / локалним самоуправама

Законска регулатива

- утврдити обавезу формирања депонија биљног отпада Законом о заштити животне средине и Законом о управљању отпадом

- актом локалне самоуправе на основу конкретних могућности и потреба

Како оперативно поступити

- отпад употребити као ресурс за обновљиви извор енергије
- формирати центар за прераду
- укључити локално ЈКП на пријему и преради биљне масе

Питање 11: Ваш став о потреби и начину увођења аутоматског заливања на јавним зеленим просторима

- неопходан је на скоро свим јавним површинама
- омогућава рационалнију употребу воде за заливање
- по могућству га комбиновати са коришћењем атмосферских падавина чиме можемо да допринесемо уштеди воде за заливање
- усклађивањем пројектованих врста са насталим климатским променама
- применом WUCOLS водича и LEED стандарда у пројектовању

Питање 12: Шта сматрате да је значајно у контексту теме, а до сада није поменуто ?

О законодавству

- дефинисати улогу зелене инфраструктуре и увести је у законски оквир
- стриктно дефинисати дозвољене и недозвољене радње на јавним и приватним зеленим просторима
- синхрон план ажурирати на ниво стварно изведених инсталација
- техничким условима обухватити простор шири од грађевинске парцеле
- спровести ревизију фактора вредновања постојећег зеленила

О коришћењу зелених простора

- нулта толеранција према примени прописа који се односе на зелене просторе
- преусмерити зелене просторе ка деци, уместо ка кућним љубимцима
- спречити све видове неконтролисаног заузећа и трајног нарушавања зелених простора
- спречити неконтролисану садњу на јавним зеленим просторима
- забранити промоцију садње новогодишњих јелки на јавним просторима, јер доводи до стихијске садње и непоштовање изведених пројеката зеленила
- технички услови за нову градњу – утврдити обавезан број (чак и врсту) високих лишћара и четинара, да се не би травњацима и жардињерама формално испуњавали услови обавезне површине под зеленилом

CIP - Каталогизација у публикацији -
Народна библиотека Србије, Београд

712
349.6

ОДРЖИВОСТ зелених простора : ка законској
регулативи / [Драган
Вујичић...[и др.]. - Београд : Удружење
пејзажних архитеката Србије, 2018
(Београд : Графополис). - 77 стр. ; 21 x 21 cm

Тираж 500. - Библиографија: стр. 51-54.

ISBN 978-86-86137-08-1

1. Вујичић, Драган, 1965- [аутор]
а) Пејзажна архитектура - Правни аспект
COBISS.SR-ID 270820620

Спонзори и пријатељи:

УДРУЖЕЊЕ
ПЕЈЗАЖНИХ
АРХИТЕКАТА
СРБИЈЕ

IFLA
INTERNATIONAL FEDERATION
OF LANDSCAPE ARCHITECTS

Semmelrock
stein+design®

Министарство заштите
животне средине

 naturalist
RADIONICA ZA ZELENO I PLAVO

Универзитет у Београду
Шумарски факултет

Semmelrock

stein+design®

Behaton ploče · Ploče · Cvećnjaci · Zidovi · Stepeništa · Dodatni elementi · Putni program

Umbriano behaton

Novi Sad, centar grada

Venetia behaton

Nordic Maritime – ploče i palisade

La Linia behaton

Bradstone Travero – stepenice i zid

Bradstone Blue Lias ploče

SEMMELOCK STEIN+DESIGN D.O.O.

Otok Oštarijski 4e,
47300 Ogulin, Hrvatska
semmelrock@semmelrock.com

Tehničko-komercijalna
podrška za Srbiju:

Slobodan Bukvič +381 63 588 756
slobodan.bukvic@semmelrock.com

Gordana Andrić +381 63 593 884
gordana.andric@semmelrock.com

www.semmelrock.rs

Senso Grande behaton

Srbobran, centar – trotoari i kolovozi

Bradstone Travero ploče

